

mladika

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

67

117 986 1985

9430051,2/3

COBISS

2-3

MLADIKA

IZHAJA DESETKRAT V LETU

LETO XXIX. - ŠTEVILKA 2/3

KAZALO

Ester: Jest sim en cvejt	21
Rezi Marinšek: Nebo žari	22
Mogoče ne veste, da	23
Milan: Čas, ki človeka odpira Bogu	25
Jelka Cvelbar: Naši: po čem?	26
Barbara Suša: Za lahko noč	26
Vladimir Kos: Vojne litanije 1985	26
France Bučar: Naša sla po narodnem življenju	27
Pod črto: Pismo, ki ni le spomin	28
Ivo Jevnikar: Manjšinska zaščita in deželne pristojnosti	30
Pavle Merku: Koromačnik	32
Vladimir Kos: Tisto mrzlo soboto 1985; Predstava (na bolj zaupen način)	33
Antena	34
Spomenka, Ribičič in ostali (II.)	37
Ocene: Magda Jevnikar: Milku Bambiču ob 80-letnici	40
Na platnicah: Pisma; Čuk na Obelisku; Za smeh; Listnica uprave	

Priloga: RAST 22-1985
pripravlja uredniški odbor mladih (str. 85-88)

Zunanja oprema:
Edvard Žerjal

Uredništvo in uprava: 34133
Trst, ul. Donizetti 3, tel. 768189

Lastnik: SLOVENSKA PROSVETA

Registrirano na sodišču v Trstu
št. 193

Član USPI (Zveze italijanskega periodičnega tiska)

Posamezna številka Mladike stane 1.500 lir. Celoletna naročnina za Italijo 12.000 Lir; nakazati na poštni tekoči račun 14470348 — »Mladika« — Trst. Letna naročnina za Jugoslavijo 1000 ND. Druge države 12 US dolarjev (ali enakovreden znesek v tuji valuti).

tisk »graphart«, trst, rossetti 14

pisma pisma pisma pisma pisma

Pisma v tej rubriki izražajo mnenja dopisnikov in ne obvezujejo uredništva.

POPRAVEK

Spoštovano uredništvo Mladike!

Pišem vam v imenu bogoslovcev mariborskega oddelka Teološke fakultete. V rubriki »Mogoče ne veste, da...« ste objavili novico »da je nekaj mariborskih bogoslovcev zažgalo številko verskega tednika DRUŽINA, kjer je bila izjava Slovenske škofovske konference o intervjuju dr. Grmiča v JANI ...«

Ta izjava ni resnična. Noben bogoslovec ni tega storil in tudi podobnega namena ni imel. Zanima nas, odkod ste dobili to lažno novico. Z njo niste očrnilo samo nas, ampak ste postavili celotno našo ustanovo v slabo luč. Upravičeni smo do opravičila in ga objavite v vaši naslednji številki Mladike.

JANEZ FURMAN
DUHOVNA SKUPNOST MARIBOR

MLADIKA je vse do danes pazila, da je posebej v rubriki MOGOČE NE VESTE, DA ... objavljala strogo preverjene novice, zato ji je omenjenega spodrselja izredno žal in se zanj opravičuje. Novico smo prejeli iz vira, ki se nam je zdel verodostojen. Popravljamo jo z velikim veseljem.

»NE BITI EMIGRANT
JE VELIK KAPITAL ...«

Sredi mrzlega januarja mi je pisal prijatelj emigrant iz Nemčije. Veliko domotožja je bilo v tem pismu in ne morem si kaj, da ne bi nekaj misli posredoval našim zvestim bralcem. Med drugim mi je ta zreli mož, ki je okusil veliko zlega, podal tudi tele misli: »... leta 1929 je moj oče zapustil svoj rojstni kraj, da ne bi klonil fašističnemu raznarodovanju. Če človek po misli — po tolikih letih smo mi še danes kot posledica tega prepričanja razkropljeni po celem svetu in Ti moram priznati, da Ti kljub vsemu zavidam, da veš, kje si doma in Ti nobeden ne more reči — kar je danes zaradi ekonomske krize zelo razširjeno: »Kaj iščeš pri nas, pojdi domov.« Ne

biti danes emigrant, v času obujajočega šovinističnega nacionalizma, je pa velik kapital. To ti omenjam, da Ti kljub mnogim objektivnim težavam pokažem eno svetlo plat, ki je premnogi ne poznamo ...«

Kaj naj k temu še dodamo? Samo kdor okusi tujino, težak kruh, ve, kaj se mu piše med tujerodci. Nobena še tako velika ekonomska pridobitev ne more nadomestiti tega, kar imamo vsak dan doma, bogastvo neprecenljive vrednosti, ki ga pa moramo vsak dan, vsako uro skrbno čuvati. S. M.

Ta številka Mladike prihaja k vam z rahlo zamudo. Delo v tiskarni se je zavleklo, gradiva pa se je medtem nabralo toliko, da bomo morali z naslednjo številko res pohiteti. Vse sodelavce stalnih rubrik zato prosimo, da nam svoje prispevke pošljejo čimprej. Istočasno pa se seveda opravičujemo vsem tistim, katerih članki tokrat niso prišli na vrsto.

Bralcem in sodelavcem ter vsem prijateljem Mladike želimo veselo ter duhovno poglobljeno in bogato praznovanje Jezusovega vstajenja. Naj ta največji krščanski praznik prinese vsem tolažbe, upanja in vere v prihodnost!

SLIKA NA PLATNICI: V DSI so v ponedeljek, 25. februarja, svečano odprli razstavo svetoivanskih narodnih noč, ki je med občinstvom vzbudila izredno zanimanje

REVIJO IZDAJA UREDNIŠKI ODBOR: Lojzka Bratuž, Ivo Jevnikar, Saša Martelanc, Marij Maver (odgovorni urednik), Albert Miklavc, Franc Mljač, Aleksander Mužina, Sergij Pahor, Danilo Pertot (uprava), Ivan Peterlin, Ester Sferco, Maks Šah, Marko Tavčar, Zora Tavčar in Edvard Žerjal (likovna oprema). Vsi pisci sodelujejo brezplačno.

JEST SIM EN CVEJT

Šotorišče v puščavi nastajajočih praznin

Med vsemi pečati, ki jih je narava odtisnila vsemu živemu (z neznatnim številom izjem), je tisti, ki je ključ in pomen bivanja na svetu — različnost v spolu. Slika dveh polovic, ki združeni predstavljata celoto v popolnosti, cilju in smislu.

Iz starih časov nas opajajo čudne zgodbe o nekdanjem srečnem spoju, kar je kruta roka za večno ločila na dvoje, da bi s tem poudarila nezmožljivost svojega zakona.

Naš cilj je v tem večnem iskanju.

Na biološki danosti slonijo temelji naše skupnosti. Od nje je odvisen vsak naš pojav, vsak prvi vtis, vsako prizadevanje. Prizadevanje po celoti, strnjeno v jabolko, težnja po enakosti polovic.

Ženska — tvoja vloga je določena.

Uporna Lilith, preživela si svojo osebnost in postala krotka Eva, mati vseh živih, začetek in konec od začetka izročil.

Dolžni smo slavospev materi, v kateri klijejo korenine trenutka in večnosti. Naša književnost ji je eno samo posvetilo. Nanjo nas veže večno neporavnani dolg, ki bo trajal do zadnje naše izkoreninjenosti. Dolžni smo hvalnico ženski, naši prevečkrat pozabljeni in premalo cenjeni prijateljici, odrinjeni ženi. Predstavlja se nam v nežnosti in moči ta večno blesteči pojav tankočutnosti Dalmatinovega prevoda:

Jest sim en cvejt v Saroni ...

V globoko izhojeni poti naše dobe smo gazili po vrednotah, ki so okrnile, kar se nam zdi naj-

pomembnejše — naš ponos, da smo ljudje. Da smo bitja, deležna posebne vloge in prednosti. Hrepenenje po svobodi nam je prineslo sužnost v čutih in podložnost v imperativu vsega, kar je dopustno. Ob tem smo pohodili medsebojno spoštovanje in pozabili, da je to prvi kažipot svobodi, ki ne dosega primerjave z nekonvencionalnim.

V teh prvih dneh prebujajoče se pomladi pomislimo vsi na že dolgo spečo iskrenost v odnosih, na usihajoči občutek odgovornosti, ki bi nam moral narekovati recept našega obstoja in ohranitve pripadnosti, ki s kulturo plemeniti naše bivanje.

Nesilka naše bodočnosti si predvsem ti, ženska. V svojem biološkem poslanstvu, v posredovanju osnovnih vrednot, v prvem kalupu.

V uresničenju svojih ciljev dokazuješ svoje sposobnosti, ki jih je dolgo oviralo težko in naporno življenje. Tvoja vsakdanja podoba se skriva za kopreno potrpežljivosti, vdanosti in prezigodnjega konca. Pojavljaš se kot privid v ozadju zgodovinskih stisk in brezmejnih žrtvovanj. Slovenska Antigona jočeš na skrivnih pokopih in otožno pričakuješ rešitve v razumevanju in spravi.

Slovenska žena, naše varno šotorišče v puščavi nastajajočih praznin. Ohrani svojo trdnost in vrednost svojega poslanstva, ki oživlja s pomočjo ene besede — življenje, naše življenje.

ESTER

NEBO ŽARI

Nagrajena na natečaju Mladike

»Nikoli v življenju nisem imel sreče!« Bolj kot pogovor je bila ugotovitev. Irina je obsedela na klopi in čakala. Že ves ta čas je nekaj čakala, sama ni vedela kaj! Prišla je iz daljnega mesta, prezadovoljna, da se je umaknila na deželo tamkajšnji vročini, gneči in ropotu, a ko je nazadnje prišla sem, se je vprašala, kaj pravzaprav tukaj počenja. Objemu tišine, je sledil objem nejasne tesnobe. Ozirala se je okoli sebe in iskala odgovora.

»Imel sem ženo,« je nadaljeval, »pa me je pustila in šla z drugim. Nisem žaloval za njo, le nerodno je bilo, ko nisem imel nikogar, ki bi mi kuhal, včasih kaj opral ... Ampak, če prav pomislím, sem pa le imel dobiček s tem. Ves denar mi je zapravila, veleposestnika sem moral vnaprej prositi, skoraj prosjačiti za večjo vsoto, ker je javkala, da nič nima in, ko smo posel končali, mi je prav malo ostalo in še na to se je ona tudi že vnaprej zadolžila ... Ko sem ostal sam, sem samo spal doma. Jedel sem kjerkoli, plevel je bil okoli mojega ranča tak, gotovo visok vsaj dva metra! In potem sem spoznal njo. Bilo je šestnajstega februarja ...« Obraz se mu je čudno raznežil: »Šel sem v trgovino in tam sva se srečala. Trgovca je spraševala, če ve, za kakšno službo. Delo je iskala. Trgovec ni vedel, jaz pa. Znašla sva se v pogovoru. Imela je otroka, se pravi dva, ampak starejši je ostal pri možu. Pretepal jo je, nos ji je zlomil in ga je pustila. Fantiček je skakal okoli nje in sitnaril domov. Spremil sem jo. Malo sem omlatil tiščo ščavje okoli hiše, da ni bilo preveč divje, za silo zagradil kokoši, ki so onesnaževale po bajti in čeprav se nisem spomnil umazanih šip, je vendar ob njenem prihodu v rančo posijalo sonce ...!« Tudi na njegovem obrazu je sijala neslutena svoboda. Njegov temni obraz je dobesedno žarel!

»Spremenila mi je življenje v vsakem smislu! Ne veste, kakšen red je sedaj povsod! Namesto plevela raste, na vrtu za pučero, kuzuza, peteršilj in solata. Rančo je čist in svetel, nič ne zahteva moje plače že vnaprej; sam ji dam. Vso vas preleti, povpraša za vse cene, preden kaj kupi. Fantek me ima rad, ko me vidi, že na daleč priteče naproti in kliče 'papá! Imava otroka, rad bi videl, da bi bila punčka po njej, pa je fant. Ampak kaj,« se je zmračil, »mojim domačim ni všeč, ker je Čilenka. In kaj potem? Je argentinska državljanka, že dolgo, a to nič ni?

Njen mož živi na vasi in, če sreča fantiča, ga vabi s seboj, pa mislite, da mara zanj? Pravi, 'ti si mami nos razbil', jaz sem sedaj njegov oče. Kaj pa hočem, — ubogi hudiček, — saj ga moram imeti rad! Ampak, nezaslišano, moj lastni brat je prečkal cesto, ko me je od daleč ugledal, da se ne bi srečala. Prezirajo me! V bare pa ne hodim več, ves prosti čas preživim doma.«

»Bo dež, ali ne bo dež?«, je vprašal Raúl in prisedel. Res je bilo padlo nekaj kapelj, pa spet ponehalo. »Ne veš, kako bi se prileglo nekaj dežja! Kaj si, Irina, pravila opoldne, da si brala?« »Jaz,« se je začudila in se spomnila, »ah, saj, da potrebuje vsaka žival dnevno šestdeset litrov vode.« »To bo držalo, le ne vem, če je bo toliko v avstralskem tanku.« Pokazal je na temnopoltega moža: »Kaj pa ti je kvasil?« »Daj no«, ji je postalo nerodno. »Oh, saj vem, o Čilenki ti je pravil, ni res? Kako je tista pesem: sem zaljubljen bil ...«

Temnopolti se je spokojno nasmejal. »Ti si gospodar in misliš, da imaš vedno prav, a jaz pa še vem, kako si vzdihoval po Karmen, ki te ni marala in si prav tukaj, od jeze spil polno steklenico, ne ravno vode, in potem, prazno, treščil na streho, prav v televizijsko anteno, ker so te

Pisateljica Rezi Marinšek s skupino slovenskih otrok na gori El Mastil, prov. Córdoba (Dolores), januar 1985

jezile papige, ki so tam vreščale ...« »Ni bilo čisto tako, pa naj 'bo, le Karmen mi tega ne pravi, ker potem bi se od ponosa razpočila. Kar pa se papig tiče, le poglej jih, polna antena jih je in se potem čudimo, kako, da se tako slabo vidi. Dam ti puško in sto pesov za vsako, si slišal?«

»Zdaj sem utrujen, jutri, če hočeš, bo kmalu večerja?«

»Raúl, slišiš,« je poklicala Karmen, »daj Čiči jest, potem pa vsi večerjat!« Čiči, visoka, svetlorjava kobila, je stala pri pregraji. Raúl jo je odpeljal za hišo.

»Veš kaj, Irina, jutri bo pust, kaj, če bi ti naredila krofe, ko znaš,« se je po večerji domislila Karmen. »In, kaj ti je klatil 'nori' Cevíz?« »Kako, nori,« se je Irina zavzela. »Ne, ravno nor ni, ampak tako mu pravijo na vasi.« »In zakaj? Zaradi Čilenke?« »Ne samo zato. Moraš pa razumeti, da pri nas, tukaj, Čilenci niso najbolj priljubljeni.«

Možje so se odpravili spat, ženi pa sta obdedeli. Nekaj časa sta gledali televizijo, nazadnje jo je Karmen, naveličana ugasnila in molče opazovala prijateljico. »Vesela sem, da si po tolikem času spet prišla, zares vesela.« »Ampak, čudiš se, ni res. Res si me že pozimi vabila sem, seveda za pomlad, a le nisi mislila, da jo bom tako nepričakovano primahala, nenapovedana, sredi poletne vročine in sama«, se je kislo nasmehnila. »Tudi jaz sem vesela, da te spet vidim, čeprav smo v resnici mislili na morje, pa se je v moževi službi nekaj zataknilo in ni bilo nič s tistim. Otroka sem poslala v kolonijo, moža pa tako vse dneve ni doma ...«

Vstala je in se sprehodila po prostoru. »Zdi se mi, da sem zašla v slepo ulico, ne vem ne naprej ne nazaj! Tako, z dalje, mi bo mogoče bolj odprt razgled. Najtežje je, ker je navidez vedno vse enako, obenem pa čutim bolečo razliko. In še kako! V tistih romantičnih letih, ko sem še pisala dnevnik, sem zapisala: osem ur; ko se bo sonce skrilo za oblake in bo zemljo zajel večerni mrak, se bodo odprla vrata, ... vrata pisarne, v svobodo večera. A zdaj so se mi vrata dokončno zaprla. Služba je moreča rutina, vsakdanjost, dom naglica, vedno se mudi, vedno nekaj ostane nenarejenega, nekaj nedogovorjenega, nekaj nerazjasnjene! Noč je kratka, ko me budilka vrže pokonci, stopim v dan nenaspana, nespočita, nerazpoložena. Z možem komaj kaj govoriva, ni časa, ni volje. Zdi se mi tuj človek ... Res, odtujila sva se drug drugemu! Ne vem, kaj misli on, in on ne ve, kaj mislim jaz. Mislim, da ga tudi ne zanima!«

»Si gotova?«

»Ničesar nisem več gotova. Ne njega ne otrok, ki že imajo svoj svet, niti službe, ki danes je, za jutri pa že ne veš več! Se ti zdi to življenje? Moja mama je rada rekla, 'za vas je lahko, ki ste tukaj rojeni. Poznate jezik, navade, tukaj ste v šolo hodili!' In kaj! Predstavljam si, kako je bil njih začetek težak. Pravila je, kako ji je

Mogoče ne veste, da...

- da je na okrogli mizi v Ljubljani, ki jo je pripravil Marksistični center Republiške konference Zveze socialistične mladine Slovenije na temo »Socialistična demokracija in represija«, neki mlad razpravljalec postavil trditev, da sta glede demokracije in svobode Jugoslavijo prehiteli že Madžarska in Poljska (»celo pod Jaruzelskim«) ...
- da je nadškofijski ordinariat v Ljubljani že večkrat zahteval od slovenske vlade, naj vrne arhiv škofa Rožmana, ki ga je OZNA vzela njegovemu branitelju, odvetniku dr. Vrtačniku, a doslej brez uspeha ...
- da je mesečna italijanska revija »MADRE DI DIO« (Mati božja), ki izhaja v Rimu, letos uvedla na predzadnji strani rubriko »L'angolo di Medjugorje« (Medjugorski kotiček)...
- da so v zgodovinskih krogih v Ljubljani prišli do ugotovitve, da je Osvobodilna fronta likvidirala približno 5000 Slovencev, preden je prišlo do kakršnegakoli oboroženega odpora proti njej ...
- da je slovenski ameriški profesor Janez Arnež izdal pri založbi Studia Slovenica v New Yorku PISMA SLOVENSKEH MISIJONARJEV V AMERIKI PO LETU 1851 ...
- da je znani teolog René Laurentin zaupal italijanskemu pisatelju Vittoriju Messoriju, da je Janez Pavel II. prebral njegovo knjigo o Medjugorju in da je hotel dvakrat somaševati skupaj z njim ...
- da je bilo v letu 1984 v Sloveniji 62 javno priznanih stavk ...
- da je Spomenka Hribar, predavateljica na ljubljanski FSPN (Fakulteti za sociologijo, politične vede in novinarstvo) in avtorica znamenitega spisa o narodni spravi KRIVDA IN GREH morala v februarju skozi navzkrižni ogenj dolgih partijskih sestankov in da je še zmerom pod težkim pritiskom aparatčikov svoje ustanove ...
- da je dvomesečna revija dr. Vekoslava Grmiča ZNAMENJE z letošnjim letom prenesla svojo upravo od celjske Mohorjeve družbe na mariborsko državno založbo OBZORJA ...
- da je bil po verodostojnem podatku Aleš Bebler določen, da likvidira Edvarda Kocbeka v primeru, da bi ta ne hotel podpisati tako imenovane Dolomitske izjave ...
- da bo letos Cankarjeva založba v Ljubljani izdala PESMI Edvarda Kocbeka v miniatarki ...
- da je diplomata Mitjo Vošnjaka, ki je pravkar izdal v Ljubljani knjigo VELEPOSLANIKOVI ZAPISKI, uvedel v Osvobodilno fronto pokojni Franc Jeza ...

bilo hudo, ko je v pristanišču ladja pristala in je tam zagledala visoke stavbe in pomislila, v kateri od teh bo služkinja! Do solz se je nasmejala ob spominu, kako je šla v trgovino po surovo maslo; slišala je, da se mu reče 'burro' po špansko. Pa je tako slabo izgovorila, da se je razumelo osel po italijansko. Trgovec se je smejal, da se mu je trebul tresel in nazadnje milostno pojasnil: 'vem, kaj hočete, ampak, oh, ha, ha ...' Oklenila se me je in se smejala, a istočasno so ji nevdržno tekale solze. Tudi jaz sem jokala, zanjo, za nas vse ... Je to življenje?« je ponovila.

Karmen si je urno obrisala oči in zaprla vrata. Potegnila je prijateljico k sebi na klop in skoraj šepetaje vprašala. — »In ti misliš, da je pri nas na deželi raj? Da med nama z Raúlom ni težav in ne nepojasnjenih reči? Da se o vsem pogovoriva? O, saj, o setvi, žetvi ali živini, to žel! Vendar tisto, najvažnejše, kar imamo v srcu, tudi prerado ostane skrito, nepovedano. Še doma si ne najdeva pravega časa zase, — enkrat so otroci, drugič kaj drugega, kaj jaz vem! Tukaj na posestvu pa sploh! Sem kriva jaz, je kriv on? Ne vem. Vem pa, zatrdno vem, da mi življenje z Raúlom ne bi bilo lahko, ako ne bi bila tako

ba, je volja, je trpljenje! Življenje boli! Pa vseeno hočemo živeti, ni res?! Irina! Ti si bila vedno tako vesela! Še sedaj te vidim, kako si v odmoru s posodo za smeti v roki plesala po razredu in pela ... Približno takrat si spoznala Mitjuki je čez čas postal tvoj mož.«

V prostorni kuhinji pri zatemnjenem oknu je Irina pekla. Prišel je Raúl, rdeč in razgret in v dolgih požirkih pil hladno mleko. »In Karmen,« je vprašal. »Pobira jajca po gnezdih. Dopoldne sem naštel čez osemdeset piščančkov«, se je čudila. Zunaj se je zaslišal ropot avta in vesel smeh. »Poglej, Irina, to je pa Mičina, moja skoraj po pol setra«, je razlagala Karmen. Mičina se je zasmejala, »po poti sem se spominjala, kako sva bili poleti po cele dneve skupaj, jahali od jutra do večera za zajci in za vsem, kar se je kje pokazalo! Zvečer pa sva nesli v zvezdnato noč najine odeje na prosto in tam hoteli spati! A, kaj boš spal, če sije luna in je vroče! Tako regljanje je bilo, da je vaš stari gaučo legel med naju in tako dosegel mir!« Mičinin mož, velik in debel, se je dobrodušno muzal: »Pravi sta skupaj, dobro, da nista več sosed! Ne pozabita, da sem pustil prižgan motor, ker ga baterija nekaj lomi.«

Irina je postregla s krofi. »Poglej«, se je zavzela Karmen, »če nje ne bi bilo, sploh ne bi pusta praznovali!«

»Samo ne govori mi o pustu«, je vpila Mičina. »V nedeljo sva šla na posestvo, da se na večer vrneva v mesto, na pustno zabavo. Pa sva imela zabavo tam! Že prejšnji teden sem izključila hladilnico in jo pustila prazno; ko pa sem jo v nedeljo odprla, sem presenečena opazila nekak rep na zadnji steni. Poklicala sem njega, odmaknila sva skrinjo, segel je z roko za motor in začutil kačje telo. Ko nas ni bilo, se je mrcina prითিhotapila v kuhinjo in se zarinila v hladilnico. Kača je sikala, jaz sem se tresla vsa trda od strahu in nazadnje jo je mož ubil. Zvlekel jo je ven in spoznal, da sploh ni bila strupena in mirno izjavil, da če bi to vedel, bi jo kar živo pustil!« »Ampak, zakaj ne poveš«, se je smejal mož, »da si se tako drla in da se je le kača tebe bala. In z vsem tistim cirkusom sva prišla pozno domov v mesto.«

Avto je odpeljal, Karmen je zaprla pregrajo in povabila Irino s seboj. »Moram cepiti kravo, tisto, ki je pred par dnevi skotila.« Prelezli sta drugo pregrajo, krava ju je nezaupljivo pogledovala. Bala se je za telička. Karmen jo je z večšo roko pognala v ozek predel, Irina pa je božala prestrašeno živalco. Krava je mukala in teliček se je poganjal za njo. »Umazala se boš, sonce te bo hitro ožgalo in tvoje, kaj vem kje pridobljeno znanje o kmetiji, ne bo več le teoretično. Navidez tukaj ni take naglice, pa vendar mora biti vse postorjeno. Tisto, da se živina sama pase, je mestni izrek, pa še zelo starinski. Po tistih letih v mestu, me je stala vrnitev k zemlji, zdaj pa

»Z lanskoletnih počitnic na argentinskem posestvu, feb. 84«

samostojna, odločna in pri delu nenadomestljiva. Kako vem? Ne znam ti pojasniti. Rad me ima, pa vseeno!«

Se spomniš naše profesorice francoščine, ko nam je z afektiranim glasom razlagala — 'ko sem šla v Pariz, sem najprej pogledala, kako so tam ženske oblečene. Če so imele kratke nogavičke, sem si dala kratke nogavičke ...'

Smejale smo se in jo oponašale, — ampak temu se reče prilagojenost. Ne znava se prilagoditi. Ne znava se resignirati, da življenje ni pesem, niso mladostne sanjarije. Je trdo, je bor-

tam ne bi mogla več živeti«. Zajahala je Čiči in zaklicala, »vidiš, to je prostost!« Irina je gledala, kako je kobila preskakovala pregraje in prisluhnila radijskemu napovedovalcu, ki je omenjal poplave v severnih provincah in naznanjal dež.

Res je na večer porjavelo nebo, močan veter je upogibal evkalipto in bore, a dežja ni bilo. Čevíz je pritekel preplašen v kuhinjo. »Nebo žari!«, je klical in kazal proti jugu. Stopili so na prag, na obzorju je gorelo nebo. »Ne, ni nebo«, je pojasnjeval Raúl, »ogenj je. Spet je eden tistih požarov, ki ne veš, kako se je pričel, pa še manj veš, kako in kdaj se bo končal. In samo pogledajte, kako daleč sega! Veter ga žene in jutri bo lahko že tukaj.« »Pa, saj ti si zoral zemljo«, je zaskrbelo Karmen. »Sem, širok pas ob naši meji in tudi ob sosedovi. Mislim, da nismo v nevarnosti.«

V zatemnjeni sobi je bil prijeten hlad. Irina je v polsnu slišala vesele vzklike, urne korake in smeh. Vrata njene sobe so se na stežaj odprla in Karmen je veselo zaklicala — »tukaj imaš to zaspanko!« Ob njej je stal Mitja. Nekaj trenutkov sta se gledala, potem mu je planila naproti. »Se je doma kaj zgodilo?« »Se je, žena mi je ušla«, je v zadregi poskusil s šalo. »Ne misli, da jo boš kar odpeljal!«, se je vmešala Karmen. Vsaj nekaj dni boš moral ostati pri nas.«

Po kosilu so se zasedeli. Čevíz je štel na prste — »danes je četrtek, jutri bo petek, v soboto pa grem za dva dni, v puebló«. »K Čilenki!«, so se zasmjeli. »Ja, ja,« je prikimal Raúl. Kadar se s Karmen naveličava zemlje, jo za par dni pobriševa v mesto. To je dobra terapija, meščani pa na kmete, naravno. Sprememba mora biti!«

Čiči se je prestopala v senci dreves, popoldanska vročina je zvalila ljudi k spancu, Mitja in Irina pa sta se počasi napotila v puščo. Nankrat sta prepadena obstala, — nebo je potemnelo in zagrmelo, veter ju je zavil v peščen val in na obzorju je zažarelo, — ne le na jugu, povsod! Krog se je sklenil! Ozirala sta se, preplašena. »Poglej tam,« je vzklikala — »in tam«, je kazal. Žareča dalja se je bližala in grozila. »Po nas bo,« je trepetala in se v vonju ognja in peska stisnila k možu. Objel jo je, ji gladil lase, potem jo je prijel za roko in zaklical — »teciva!«

Tekla sta in se strahoma ozirala. Temen val je hrnel za njima. Krave so mukale, telički so se trgali v pregraji, koklja je vsa nesrečna klicala piščančke. Pri vrtnih vratih sta zasopla obstala. Vlil se je dež. Nista jih odprla. Stala sta tam in dež je padal nanju in vroča zemlja je puhtela ... Poslednji sunek vetra je pripogibal veje, nebo se je počasi zjasnilo, rdeče obzorje se je umaknilo in zemlja je pila vodo.

»Jutri se vrneva!« je opomnil Mitja. »Jutri,« je prikimala Irina. In jutri bo nov dan ...

»pueblo« — vas

»gaučo« — pastir

»pućero« — argentinska jed

Čas, ki človeka odpira Bogu

— Gospod,
podaril si nam vero
in oznanil svoj evangelij.
Vznemiril si nas, Gospod,
ker hočeš, da ti sledimo.
Daj moči tistim,
ki stopijo na tvojo pot
in svetu kažejo
podobo novega človeka
Jezusa Kristusa.

Jezus je šel v puščavo, da se pripravi na veliko delo božje ljubezni — odrešenje sveta. Štirideset dni v tišini in odpovedi. Sam s svojim Bogom zmore odredi vabilo gospodarju sveta. Potem stopi in začne. Njegovo prvo oznanilo lahko ujamemo v štiri kratke formule:

- čas je dopolnjen,
- božje kraljestvo se je približalo,
- zato je potrebno spreobrnjenje in
- vera v evangelij.

Vsakega poštenega in resnega kristjana pretrese opozorilo pepelnične srede: Pomni, človek, da si prah in da se v prah povrneš! Pepel človeka spomni na njegovo minljivost in silno revščino. Zato velika potreba po Bogu, ker sami ne zmoremo veliko.

Post je čas spreobrnjenja - metanoie. To pomeni spremembo mišljenja, presojo naših stališč v luči Kristusovega evangelija. Potem moramo spremeniti svoj način življenja. Vera, ki človeka ne spreminja, je brezplodna. Jezusova pot mora postati naša pot. On je pravi prijatelj, ker daje našemu življenju smisel in jasen cilj: življenje ljubezni, ki najde svojo polno obliko v večnosti.

Pot spreobrnjenja ni lahka. Posebej danes, ko nam je beseda odpoved tuja. Želja po prevladi in užitku je popolnoma ohromila našo voljo, da ne zmore napora. Korist je, ki nam zastira pogled, da ne vidimo rešitve. Dosti tožimo nad posledicami, ki jih vsi čutimo: sovraštvo med ljudmi in narodi, uničevanje nerojenih življenj, mamila, kriminal, samomor, brezposelnost ... Malo ali nikoli ne iščemo vzroke zanje. Nekateri iz oportunitizma, ker je lažje plavati s tokom, drugi zaradi (političnih ali ekonomskih) koristi. In vendar je odpoved edina pot, da človek doseže nekaj lepšega, boljšega. Volja, ki jo podpira božja milost, lahko uresniči pristno ljubezen, ki je nesebičen dar sebe in odprtost bližnjemu. Kristjan mora vedno znova umirati samemu sebi. Po tem umiranju in tej smrti ima kristjan tudi delež na Kristusovem poveličanju. Kristusovo vstajenje je tudi naše. Čudoviti dar, na katerega se je vredno pripraviti.

MILAN

NAŠI: PO ČEM?

Trst bi morali vedno gledati le z Obeliska, in morebiti bi na ta način hiše bile še vedno v vrsti ... Tako pa, če ga pogledaš поблиže, in v to si iz neštetihs vsakodnevnih razlogov prisiljen, spoznaš, da je marsikaj razmajano.

Pravzaprav ne morem reči, da mi je veliko do urejenega Trsta, saj se mi mesto z naglimi koraki odtuje, čeprav bi še pred nedavnim žrtvovala svojo bodočnost, samo da bi se v njem borila za to, kar se mi je zdelo edino prav. To odtujevanje nastaja po zaslugi vsega mestnega življa, pa naj k rdeči in beli barvi dodaja modro ali zeleno. Zagrenjenost, zastrupljenost, neznačajnost, nezmožnost vere v bodočnost, to je zapuščina mesta, ki je ostalo le simbol, »in smrdi še zmerom, medtem ko se je triumfator odzibal v hlev«, če naj si sposodim pri Cankarju.

Ni čudno torej, če ga marsikateri Tržičan, ki se je v kritičnih letih lokalne zgodovine izselil preko morja, ne spozna več za svojega. Tiste magične atmosfere, ki ga je prevevala kljub težavam in strahotam, sedaj ni več, pozna se, da je od takrat minilo trideset let...

Pa vendar se mi še ni zgodilo, da bi v teh letih posebej mrzila tiste, ki niso bili moje narodnosti, čeprav sem nekoč na šolskem vrtu kot osemletno dekletce kresnila po nosu svojo sovrstnico druge narodnosti, ki mi je v obraz vrgla »ščava«, si tega ne razlagam kot svojo mržnjo, pač pa kot sistem najbolj učinkovite otroške obrambe.

Moram tudi ugotoviti, da se ljudem druge narodnosti nisem izmikala, pa čeprav me vest opominja, da sem največkrat poiskala »naše«, če mi je bil potreben pleskar, zidar, trgovec ali pravnik ... Uspešnost teh izbir, moram priznati, ni bila vedno zadovoljiva, pa me vsemu navkljub še danes »glas krvi« največkrat zopet pahne v take izbire ...

Tako letos. Letošnje pezebe se še niso umaknile milejšim sapicam, ko me je prijelo, da bi si kupila nov pisalni stroj. Gledala sem jih že po trgovinah:

velike, majhne, prenosne, električne ... s takimi in drugačnimi črkami, pa vendar se do tedaj nisem mogla odločiti za nakup. Nenadoma pa me je neke sote prevzelo, kot če bi naenkrat ne mogla več mirno živeti brez novega pisalnega stroja.

Tako sem šla. Seveda k tistemu, za katerega se mi je zdelo, da je najbolj »naš«, saj je le pred kratkim odprl trgovino, katere sliko je objavil »naš« dnevnik, ki se je pohvalno izrazil o »našem« novem podjetniku, ki je seveda včlanjen v »naše« gospodarske organizacije, izhaja pa iz »naše« znane trgovske družine ... itd., itd. Taka vaba je bila preveč, da bi si pomišljala, moj cilj je bil jasen: stroj kupim tam ali pa nikjer.

Zelo prijazen mlajši gospod, ki je sameval v svoji lični novi trgovini, me je z nasmeškom sprejel. Ni me pozdravil v italijanščini, da bi potipal, kaj sem, ker me je na videz poznal s predavanj, iz gledališča ali iz katere koli vaše šagre, in se pozanimal za moje želje ... Ker te pravzaprav niso bile preveč jasne, (edina čvrsta točka je bila, da mora biti pisalni stroj prenosen), se je mladi trgovec odločil, da mi v svojih novih prostorih razkaže vse mogoče različice željenega artikla.

Že pri prvem stroju naju je zmotil nov kupec, ki je dovolj prepričljivo izgovoril svoj: »Buon giorno!«, da se nama je takoj odbil od ust kot žogica za ping pong dober dan v italijanščini. Kupca moraš na vsak način zadržati in tako se je naš trgovec takoj pozanimal, kaj želi. Želje so se pokrivala z mojimi — tudi italijanski kupec je želel prenosni pisalni stroj. Našemu trgovcu pa so kar same od sebe privrele na dan besede: »Bene, visto che siete in due, continuiamo insieme!«

Vsi trije smo tako složno stopicali od stroja do stroja med tipkami, ki so postale »tasti« in med valji, ki so postali »rulli«...

Oh, globalna zaščita Slovencev! Mor-da smo te premalo reklamizirali?!

JELKA CVELBAR

LITERARNI NATEČAJ GORIŠKE MOHORJEVE DRUŽBE

1. Ob svoji 60-letnici Goriška Mohorjeva družba razpisuje nagradni literarni natečaj za leto 1985. Natečaj velja za izvirno še neobjavljeno povest ali roman ali skupino črtic v slovenskem jeziku in poljudne vsebine. Obseg od 180 do 230 tipkanih strani.
2. Rokopis je treba v dveh čitljivo tipkanih izvodih ali fotokopijah poslati na naslov uredništva GMD: Riva Piazzutta 18, 34170 Gorizia - Gorica, Italia — do 30. sept. 1985. Podatki o avtorju in naslov ter predlogi naj bodo v spremnem pismu.
3. Ocenjevalno komisijo sestavljajo: univ. prof. Martin Jevnikar, prof. Marija Češcut, prof. Joško Vetrlih in tajnik dr. Jože Markuža. Mnenje komisije je dokončno.
4. Na razpolago so sledeče nagrade: prva nagrada milijon lir, druga nagrada 500 tisoč lir.
5. Natečaja se lahko udeležijo vsi slovenski pisatelji ne glede na njihovo bivališče, upoštevati pa morajo načela krščanske etike. Izid natečaja bo javljen ob predstavitvi Mohorjevih knjig za leto 1986 v Gorici.

Barbara Suša ZA LAHKO NOČ

*Gozd je sam in bel.
In mrak meglen
ga pred vsiljivo luno skriva.*

*Jelen zlat je blagi kralj
in med temnim smrečjem
nek poreden veter
košuto komaj še prikriva ...*

*Sam iz teme kot jezen bog
srebrn volk boljši ...
Vranji krik zamrzne v letu
in sneg je moder do krvi.*

Vladimir Kos VOJNE LITANIJE 1985 (V háiku slogu 5-7-5 zlogov.)

*Narcise cvetó
na stopnicah do hiše
lobanjskih oken.*

Naša sla po narodnem življenju

(govor na Prešernovi proslavi)

Obujanje spomina na tak vrh slovenskega duha, kot je Prešeren, je v bistvu potrjevanje naše narodne zavesti. Iz nas je izšel človek, ki nas je dvignil na vrh takratne evropske kulture in nas z njo trajno povezal. Pa tudi zavezal. Slovenci ostajamo narod s svojo istovetnostjo samo kot Evropejci, samo če smo povezani s kulturo, iz katere smo zrastle, če ostajamo na njenem vrhu, pa tudi, če k njej tvorno prispevamo.

Proslavljati Prešerna pomeni odločiti se za slovenstvo. Prešeren se je namreč zavestno odločil za slovenstvo. Lahko bi bil postal nemški pesnik, kar bi mu bilo verjetno lažje, kot se prebijati v takrat za njegove duhovne višave še mnogo preokorni slovenščini. V vsakem primeru pa bi mu usmeritev v nemški krog prinesla rešitev iz gmotnih težav in mu odprla vrata v gospodarsko in politično družbeno elito. Ne bi kot odvetnik šele skoraj na koncu svojega življenja dobil dovoljenje za advokaturu. Zavestno in po temeljitem premisleku se je opredelil tudi proti ilirizmu, ki naj bi pomenil odpoved slovenstvu kot nosilcu naše jezikovne in s tem tudi narodne samostojnosti.

Odločitev za tako pot je bila in je hkrati tudi mogoča samo kot veliko etično dejanje, kot globoka vera v moč duha nad golo materialnostjo, kot globoka samozavest v lastne sile in sile naroda, za katerega se je opredelil. S svojim velikim umom je brez najmanjšega dvoma lahko v celoti izmeril posledice svoje odločitve.

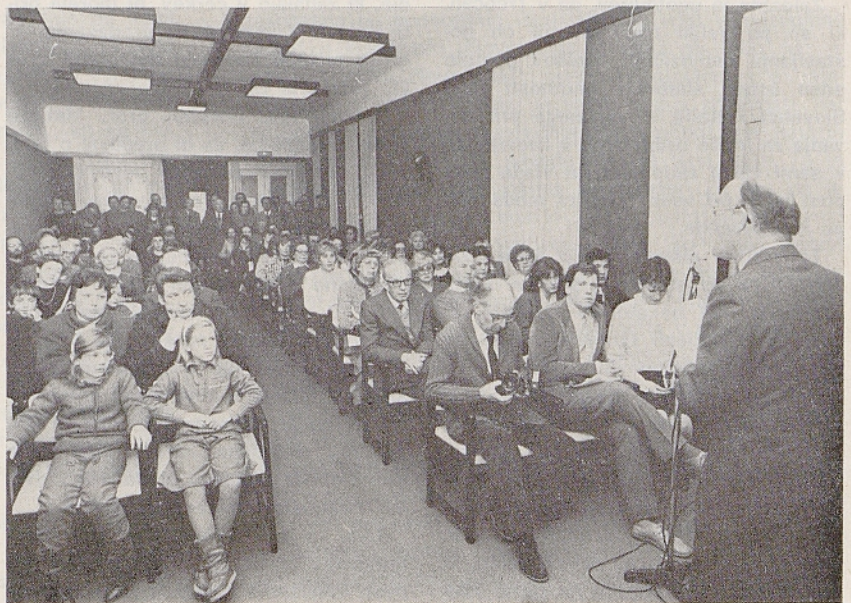
Ali je odločitev za slovenstvo tedaj z njegovega vidika moralna dolžnost, ki naj bi prihajala lahko tudi v nasprotje

z gmotnimi koristmi, z možnostmi zagotovljene eksistence, obetavne službene kariere? Vprašanje je še kako aktualno tudi danes, zlasti za Slovence v zamejstvu. Pa tudi znotraj Jugoslavije nič manj. Análogon nekdanjemu ilirizmu je sodobno jugoslovanstvo, ki pa ni več samo kulturno gibanje, pač pa tudi ideologija, podprta s krepko zalogo politične moči nekaterih, ki vidijo v izginotju Slovencev kot naroda uresničitev svojih vizij o veliki enotni Jugoslaviji. Prešeren se je odločil proti temu, kar bi danes v Jugoslaviji opredelili kot moralno politične kvalifikacije, ki odpirajo pot do služb in položajev. Raje je ostal brez njih.

Samo moralni imperativ pa je lahko zadosten razlog morda za integralne osebnosti, kar je Prešeren vsekakor bil, in bo kot tak odločilen kriterij za slehernega emancipiranega in duhovno visoko stoječega posameznika, zlasti razumnika. Prešernovo zadržanje vsekakor odločno zanika trditve nekaterih zlasti zahodnoevropskih zgodovinarjev in sociologov, češ da se je narodna zavest podložnih, nezgodovinskih narodov v Avstroogrski in Vzhodni Evropi na splošno začela razvijati zlasti ali celo samo zaradi prizadevanj nastajajočega mladega meščanstva, da si zagotovi gospodarske in politične položaje, ki so bili do takrat izključno v rokah Nemcev.

Vendar, v čem naj bi bil moralni imperativ, ostati zvest svojemu slovenstvu?

Za pripadnike velikih narodov ta dilema ne obstaja. Biti pripadnik velikega naroda je skoraj vedno koristno, biti pripadnik manjšine je skoraj vedno povezano z vrsto težav,

Dr. France Bučar govori na Prešernovi proslavi v Peterlinovi dvorani

pogosto tudi z umetno vzdrževanim in negovanim občutkom manjvrednosti. Kot manjšina se boriti za svojo istovetnost naj bi po taki logiki pomenilo isto kot boriti se za svoj nepriviligiran položaj, boriti se za to, da boš trajno ostal manjšina. Ali se ne pobija taka logika z lastnimi argumenti?

Racionalni izhod iz te navidez slepe ulice je samo v tem, da to ni res. Res pa ni, če nisi manjšina. Manjšina pa nisi zaradi svoje številčne majhnosti ampak zaradi svoje duhovne enakosti, enakovrednosti svojih duhovnih, kulturnih razsežnosti. Taka pa je lahko le duhovno visoko emancipirana osebnost, ki se zaveda svoje moči, ki se ne napihuje v neki navidezni superiornosti, a nima na drugi strani nikakršnega občutka manjvrednosti, ker za kaj takega ni nikakršnega razloga. Odpovedati se svoji narodnosti bi zanj v takem položaju pomenilo odreči se svoji lastni istovetnosti, se brez razloga duhovno in osebno degradirati. Kaj takega morda prihaja na misel nekemu, ki nima zaupanja vase, ki ne more in noče biti enakovreden, ker sam v sebi nima za to potrebne moči in jo zato išče pri drugem, ker misli, da ima tisto, kar njemu samemu manjka. Dejansko, odreči se s tega vidika svoji narodni istovetnosti pomeni v bistvu priznati svojo manjvrednost, priznati osebni poraz.

Prešernu kaj takega najbrž ni moglo kot resna alternativa niti na misel priti — ne samo zato, ker bi to ustrezalo tudi takratni hegeljanski modi, ki jo je kot izobraženec evropskih razsežnosti brez dvoma dobro poznal: Duh, ki se zaveda samega sebe kot najvišja oblika razvoja.

Ali je tedaj narodna zavest in opredelitev za sloven-

stvo istovetna in možna samo kot oblika neke vrste duhovnega in kulturnega elitizma? Če besedi elitizem odvezamo negativni prizvok, ki ga ima brez potrebe zaradi socioloških povezanosti, bi lahko rekli: da. Odraža neke vrste duhovno plemenitost, ki so je sposobni samo res plemeniti ljudje, ki so globoko vrasli v svoje korenine in ostali povezani s svojim izvorom. Ta duhovna plemenitost seveda ni vezana na formalno izobrazbo, še celo ne na formalne akademske naslove. Je privilegij tistih, ki črpajo moč iz svoje notranje globine. In to so bili v pretežni večini tudi naši formalno neuki predniki, ki pa so svojo veliko moč in tudi narodno zavest, še preden se je začelo o narodni zavesti govoriti v formalnem pomenu, izžarevali kot svojo prvinsko istovetnost iz svoje nakopičene življenjske modrosti. Zanje vprašanje, biti Slovenec ali ne, sploh ni obstajalo. V izrazoslovju sodobne systemske teorije bi dejali, da so bili v polnem soglasju s svojim ekološkim, fizičnim in duhovnim okoljem.

Zato pa se nasprotno temu upadanje narodne zavesti vedno pokaže kot vprašanje moralnega in duhovnega razkroja, kot kriza osebnostne identitete, ki v svoji posledičnosti vedno vodi v zatiranje in manipulacijo. Kot tako je tipičen odraz vsesplošne sodobne krize, ki je zajela ves svet in ki ji je mogoče slediti v vseh možnih prerezih. Sama pa je posledica razvoja, ki ga je v znanosti in v materialni kulturi sprožila t.i. znanstvena revolucija, začeta z Descartesom, Newtonom, Galileom, in katere geslo je: Človek lahko zagospoduje in tudi bo zagospodoval nad naravo. Treba je samo odkriti njene zakonitosti. V družbeni teoriji in praksi je to pomenilo tudi, družbo voditi in u-

— pod črto - pod črto —

Pismo, ki ni le spomin

Žalostna je ugotovitev, da v Trebach, ki so po veliki manifestaciji ob postavljanju dvojezičnih napisov postale eden izmed simbolov enotnosti med Slovenci v Italiji in skupnega prizadevanja za lepšo prihodnost v zamejstvu, v sami vaški skupnosti ne vlada strpnost in ni pri vseh volje za medsebojno razumevanje.

Te vrstice pišemo ne iz kake užaljenosti ali polemichnosti, pač pa iz obžalovanja nad nekaterimi dogodki, ki zadevajo župnijsko skupnost, da bi se v prihodnje ne ponovili.

Če naj opustimo nekaj dejstev iz zadnjih časov (dvakrat razbit zvonec na župnišču, pokvarjena ura na zvoniku, razbitje razpela na vaškem pilu, žaljivi in sramotilni napisi v bližini župnišča, požig pošte na vhodnih vratih) in nestrpno hujskanje in ustrahovanje, ki si ga nekateri privoščijo na račun mla-

dih, ki zahajajo v cerkev, bi morala priti zadeva v javnost ob predavanju, ki ga je priredil župnijski pastoralni svet 28. februarja t.l.

Medse smo povabili prof. Matjaža Puca iz Ljubljane, da bi predaval o tem, ali je še aktualno danes govoriti o veri. Ker smo enakopravna vaška komponenta in ker smo mnenja, da lahko predavanje znanega publicista iz matične domovine zanima tudi širšo javnost, smo 10. februarja naslovili na odbor kulturnega društva prošnjo, da bi smeli imeti predavanje v Ljudskem domu. Šele 23. februarja smo dobili usten odgovor, da je na naproseni dan in uro dvorana zasedena zaradi gostovanja Slovenskega stalnega gledališča z dveh Pirandellovima enodejankama.

Tako se je zgodilo, da je kljub predhodnemu obvestilu prišlo v vasi do dveh istočasnih pobud iz konkurenčnih

razlogov. Vemo namreč, da je bilo gostovanje določeno, potem ko je župnijski svet najavil svojo prireditev. Slovensko gledališče je bilo tako celo izkoriščeno za brezsmiselno nagajanje v vaški skupnosti. Žal nam je za to, saj je bil tako marsikdo prikrajšan za ta ali oni kulturni dogodek; nerazumevanje in nestrpnost pa sta pri nas in drugje že marsikoga dovedla do tega, da se je sploh umaknil v zasebno življenje, da ostane v miru in mu nihče nič ne očita.

Zadeva pa je imela še nespodbuden epilog. Ko se je predavanje začelo, se je župnišču približalo kakih petnajst mladih domačinov, ki so ob parkiranih avtomobilih skušali z vpitjem in namigovanjem motiti redni potek predavanja.

Taki dogodki globoko ranijo v srce vsakega, ki mu je do sožitja in razumevanja med nami. Da ne bo več prišlo do takih nevšečnosti, skušajmo ubrati pot medsebojnega spoštovanja.

ŽUPNIJSKI SVET IZ TREBČ

pravljati na temelju nanovo odkritih ali namišljenih družbenih in ekonomskih zakonitosti.

Če pa hočemo družbo voditi in upravljati na temelju takih zakonitosti, jo je treba spremeniti v upravljivo gmoto, podobno kot materijo v tehnoloških procesih. S tako zahtevo pa prihaja v nasprotje človekova osebnost, ki že pojmovno odraža individualnost, posebnost. Zato je treba človeka najprej razčlovečiti, treba ga je skrbiti na tiste lastnosti, ki so za posamezen model upravljanja sprejemljive. Človek kot polna, samostojna osebnost, to gotovo ni. Zato ga je treba nekako sleči vseh posebnosti in ga spremeniti v standardiziran element upravljanja. Manipulacija in gospodovanje nad posameznikom sta bistveni značilnosti takega na temelju znanstveno odkritih družbeno ekonomskih zakonitosti zasnovanega upravljanja. Izkoreninjenost posameznika je zato pogoj za uspešnost modela. Ker je tudi narodnost del posameznikove istovetnosti, je tudi to treba skrbiti na sistemsko prevladujoče značilnosti. Odkar se je v Zahodni Evropi začela taka osebnotna homogeneizacija, so začeli kar po vrsti izginjati celi narodi, pojavil se je do tedaj nepoznani pojem narodnostnih manjšin, predvsem pa njihovo zatiranje. Prišle so v nasprotje z modelom upravljanja. Sleherno širjenje takega upravljanja — težnja k širjenju po načelu »economy of scale« pa je v model vgrajena — je bilo zato povezano tudi z narodnostnim zatiranjem.

Na žalost, istočasno pa povsem logično, je tako vizijo upravljanja družbe prevzel tudi socializem. Ne toliko in ne zaradi tega, ker naj bi bil doktrina socialne enakosti, pač pa zato, ker naj bi bil najbolj dognana oblika znanstvenega upravljanja družbe, s centralnim načrtnim usmerjanjem vsega gospodarskega in družbenega dogajanja, in ker se mora pri tem nujno naslanjati na hierarhično zgrajeno, na brezosebnih pravilih birokratske organizacije temelječo ureditev. Kot ideologija socialne enakosti in enakopravnosti socializem že po svojem bistvu ne more biti za narodnostno neenakopravnost. Zanj so vsi narodi enakopravni. Toda vsi brez razlike so podvrženi družbeni entropiji. Tudi najbolj številčni. Vsi predstavljajo samo amorfno maso, ki jo je upravljati po znanstvenih načelih. In ker je znanje o družbi še vedno zelo revno in daleč od eksaktnosti naravoslovnih ved, se tako znanstveno upravljanje po sami logiki stvari spremeni kaj hitro v manipulacijo na temelju ideoloških postulatov. Od znanosti ostane več ali manj samo redukcijonizem, skrčenje človeka na upravljiv element. V državi, kjer je vanjo vključenih več narodov, so na najslabšem in najbolj ogroženi prav narodi, ki so številčno v manjšini. Enostavno po zakonitosti velikih števil se redukcijonizem oblikuje na lastnostih tistih sistemskih delov, ki v sistemu prevladujejo. To je narod, ki predstavlja številčno večino. Ta narod postaja na ta način platforma, izhodišče za izenačevanje, kar pa nikakor ne pomeni, da ne bi bil tudi sam predmet manipulacije. Zatirani narodi mu očitajo nasilje in gospodovalnost, sam pa se čuti v enakem položaju.

Seveda velja ta slika tudi za vse druge sisteme, kjer naj bi se vršilo upravljanje družbe po kartezijanskem modelu. Kapitalizem je bil na tem področju le prvi. Razlike so samo v stopnji.

Bilo bi seveda veliko pretiravanje, če bi danes Prešernu pripisovali videnje in predvidevanje krize, v katero bo svet zašel čez poldrugo stoletje. Tega tudi Marx ni mogel, če-

prav se je imel za sociologa celo bolj kot za ekonomista. Prešernova vera in upanje v svet, kjer »ne vrag, le sosed bo mejak«, pa se je danes pokazala kot nujnost tako za velike kot male, če hočemo sploh preživeti; priznanje posebnosti in različnosti, ki vključuje seveda priznanje osebnosti in narodnosti kot temeljni pogoj za napredek. Prešernova vizija takega novega sveta je morala biti v popolnem nasprotju s scientizmom 19. stoletja; v nasprotju s socialnim darwinizmom, ki je oznanjal preživetje močnejšega; v nasprotju s prepričanjem v neustavljivo rast in napredek na temelju neprestane gospodarske tekme; v nasprotju z vero v vsemogočnost človekovega razuma. Kvečjemu proizvod pesniške romantike in poetskega zanesenjaštva, v očeh gospodarske in politične elite takratnega časa, na žalost pa tudi večinoma še današnje. Z načeli pridige na gori ni mogoče upravljati stvarnega sveta, je bil mišljenja Bismarck.

Res, takega sveta ne. Toda tak svet vodi v neizbežno propad. Svet, ki more preživeti, je le svet Prešernove vizije o bratstvu narodov, o pravici vseh do življenja. Ta vizija gotovo ni mogla biti plod racionalno logične dedukcije, pač pa globoke intuicije, ki izvira iz življenjske pristnosti, iz globoke zakoreninjenosti v tisočroستی obrazov, v katerih se kaže življenje. Sodobna systemska, ekološko usmerjena znanost daje Prešernovi intuitivni viziji prav tudi z racionalno znanstvenega vidika. Za visoko razvite sisteme je značilna visoka stopnja notranje raznolikosti v nasprotju z monotonostjo nižje razvitih, čeprav po obsegu velikih sistemov. Napredek je v večanju stopnje različnosti. To samo po sebi pa terja nove načine povezovanja družbenih sistemov. Dominacija, oblastnost in manipulacija predstavljajo oblike notranje povezave nižje razvitih sistemov. Visoke stopnje notranje različnosti pa ni mogoče povezovati v sisteme drugače kot na temelju sodelovanja. Načelo tekmovalnosti se umika načelu kooperativnosti. Kooperativnosti pa ni mogoče doseči brez priznanja svobode, brez priznanja in upoštevanja različnosti, brez demokracije. Demokracija postaja tako ne samo geslo, pač pa temeljna osnova in sredstvo, s katerim je mogoče dosežati sodelovanje.

V svet prodira spoznanje, da neprestana količinska rast, zasnovana na poenotenju in unifikaciji, vodi v neizogibno ekološko katastrofo, človeka pa spravlja ob tisto, kar je bistvo njegove človečnosti: osebno dostojanstvo in istovetnost v svobodi. Rešitev je samo rast v kakovosti, kar pa pomeni bistveno prevrednotenje vrednot, na katerih temelji sedanji svet. To seveda niso le lepe želje. To je nujnost, brez katere ni rešitve za nikogar. Za nas pa je to nova možnost, ker je novi razvoj in obstoj možen samo na različnosti, ki je kvaliteta. Samo količinski razvoj in standardizacija človeka, ki sta bila vse dotlej in sta v pretežni meri še vedno temelj družbenih odnosov na osebnotni in narodnotni ravni, nujno vodita v nasilje in zatiranje, ker brez tega ni mogoče poenotenje. Za Slovence kot narod v takem svetu ni perspektive. Razvoj v kakovost: pa nas potrjuje. Zato ker brez nas, in stotin nam podobnih, ki vstajajo v novo narodno življenje, svet ne more doseči kvalitete, ki mu je nujna za obstoj. Svojemu obstoju dolguje tudi naš, naša dolžnost do njega pa je, da ostajamo in mu prispevamo s svojo kulturo. Naša sla po narodnem življenju postaja tako dolžnost do človeštva. Pot, na katero je krenil tako odločilno že Prešeren.

Manjšinska zaščita in deželne pristojnosti

Težavnost prizadevanj za pravice narodnih manjšin v Italiji ima gotovo med svojimi vzroki tudi v bistvu centralistično usmerjenost italijanskih političnih vodstev in državnih uradov. Nezaupanje do krajevnih samouprav in decentralizacije ima svoje korenine v zgodovini italijanske države, v italijanski kulturi in v interesih strankarskih vodstev. To se je pokazalo že v ustavodajni skupščini, ko je Krščanska demokracija v vprašanju regionalizacije, to je ustanavljanja dežel z zakonodajno oblastjo in lastnimi pristojnostmi, kmalu precej zatajila svojo avtonomistično tradicijo, ko je ostala osrednja oblast trdno v njenih rokah, pokazala pa se je izrazita moč komunistov v nekaterih predelih države. Komunisti pa so opustili običajni centralizem, ko so bili izrinjeni iz vlade in so se skušali uveljaviti vsaj v nekaterih »rdečih« deželah.

Vsekakor je ustava uvedla delitev države na dežele. Predvidela je pet dežel s posebnim statutom in večjo avtonomijo ter 14 (pozneje 15) dežel z navadnim statutom. Dejanska uresničitev »Italije dežel« je prišla šele leta 1970, ko so bile ustanovljene — ob že obstoječih posebnih deželah — dežele z navadnim statutom. O popolni izpolnitvi ustavnih načel pa še ni mogoče govoriti.

DEŽELE IN MANJŠINE

V glavnem velja med pripadniki narodnih manjšin mnenje, da bi bilo v italijanski stvarnosti najbolje, da bi imeli besedo pri reševanju manjšinskih vprašanj javni organi in ustanove, ki so manjšinam najbližje, to je predvsem dežele. Rim je že dokazal, da za manjšine nima poslušnosti. Poleg tega sta — med tipičnimi narodnimi manjšinami — južnotirolska in aostanska skupnost številčno, politično in gospodarsko tako močni, da imata v lastnih deželah prvo besedo. Manjše jezikovne skupnosti pa v bistvu ne terjajo takih ukrepov, ki bi presegali krajevno raven.

Po drugi strani so včasih odnosi na krajevni ravni napeti in so osrednje oblasti bolj pravične od večine na mešanih področjih. Nanje lahko pritiskajo tudi matične države ali meddržavni organi, ki naj bi jamčili za spoštovanje človekovih pravic. Končno je od osrednjih oblasti in od njihovih odnosov s sosednjimi državami odvisno, ali se more razvijati politika »odprte meje«, ki je za manjšine, ki jih meja ločuje od matice, izredno pomembna.

To nasprotje, nihanje med nekoliko bolj odprto politiko do Slovencev — zdaj na krajevni, zdaj na vsedržavni ravni — čutimo zadnja leta tudi mi. Do Osima je pri večjem delu političnih sil na krajevni ravni postala — vsaj v besedah in dokumentih — naklonjenost manjšinski zaščiti prava moda, saj je bila misel o tem in o prijateljstvu s sosednjo Jugoslavijo prisotna v vsakem pomembnejšem govoru in listini. Tudi deželna uprava je želela odigrati svojo vlogo. Danes je potreben precejšnji napor, da smo sploh

kje omenjeni. Naši upi so se pomaknili v Rim, saj se je zdelo, da je tam manj predsodkov.

Krajevna in osrednja raven pa pravzaprav ne bi smeli biti v nasprotju, temveč bi se morali dopolnjevati.

STALIŠČA OSREDNJIH OBLASTI

V preteklem letu se je sprva zdelo, da bo imel v parlamentu lažjo pot od naše globalne zaščite predlog, ki govori o okvirnih pravicah vseh jezikovnih in etničnih skupnosti (Slovenci, Južni Tirolci in Aostanci zahtevajo zaradi različnih razmer in potreb drugačen pristop, zato jim predlog ni namenjen). Minister za deželna vprašanja pa se je kmalu izrekel ravno proti eni izmed bistvenih zahtev, ki jih postavljajo zakonski predlogi na tem področju: da bi zakon jasno povedal, da imajo dežele pristojnost tudi za reševanje manjšinskih vprašanj. Vlada stališča so nato še omejila vsebino predlogov.

Vlada vztraja pri stališču, da so manjšinska, narodnostna, jezikovna vprašanja v izključni pristojnosti osrednjih oblasti (parlamenta in vlade). Tudi ustavno sodišče je od začetka ubiralo to pot.

Dežele z navadnim statutom, ki so skušale kaj ukreniti za svoje manjšinske jezikovne skupnosti, so to večkrat občutile, pa čeprav so osrednje oblasti dopustile, da pride v njihove statute tudi omemba skrbi za omenjene skupnosti.

Nekaj primerov!

Piemont. Leta 1977 je deželni svet odobril zakonski predlog o zaščiti in ovrednotenju jezikovnega in kulturnega bogastva Piemonta, kjer živijo tudi Okcitanci, francosko govoreči prebivalci in nemško govoreči Walserji. Vlada ga je zavrnila, češ da dežela v tej zadevi ni pristojna. Še dvakrat je bilo besediho, vedno nekoliko spreminjeno, izglasovano in zavrnjeno, po treh zavrnitvah pa leta 1979 spet izglasovano v dosti skromnejši obliki, ki jo je vlada sprejela.

Molise. Leta 1977 je deželni svet sprejel zakon, ki naj bi na šolskem področju upošteval prisotnost hrvaške in albanske skupnosti. Vlada ga je zavrnila in dežela ni več nič poskusila.

Veneto. Ta dežela je leta 1974 sprejela zakon, ki podeljuje prispevke za zaščito etničnih in jezikovnih posebnosti Ladincev, nemško govorečih »otokov« in tudi — večinskega narečja (ki je po mnenju nekaterih samostojen jezik). Vsebina zakona je bila potrjena še z zakonom leta 1979 in 1983. Vlada ni posegla.

Kalabrija. Leta 1979 je deželni svet izglasoval zakon v korist albanske, grške in okcitanke skupnosti, vendar ga je vlada zavrnila.

Sicilija. Deželni svet te dežele s posebnim statutom je leta 1981 odobril zakon za pospeševanje študija »sicilske-

ga narečja in jezikov etničnih manjšin na otoku«. Gre za Albance in Grke. Vladni komisar (nadzorstvo nad deželno zakonodajno dejavnostjo je na Siciliji drugače uredjeno kot v ostalih deželah) pa je spraval zakon pred ustavno sodišče. Poudaril je predvsem to, da vsebuje določila o zaščiti manjšin, kar naj bi bila izključna pristojnost državne, in ne deželne zakonodaje.

NADZORNI POSTOPEK

Na Siciliji in deloma v Dolini Aoste je nadzorstvo nad deželno zakonodajno dejavnostjo nekoliko različno kot v ostalih deželah. To razumemo, če upoštevamo, da so posebne dežele Sardinija, Dolina Aoste, Sicilija in Tridentinska-Južna Tirolska nastale še pred ustavo. Ustavodajna skupščina pa v štirih dneh razprave o njih (28.-31. januarja 1948) seveda ni uspela uskladiti njihovih posebnih statutov, ki so bili takrat odobreni z ustavnimi zakoni.

V Furlaniji-Juljski krajini, ki je nastala šele leta 1963, in v večini ostalih dežel pa velja nadzorstvo, o katerem govori italijanska ustava v svojem 127. členu. Ko deželni svet odobri zakonsko besedilo, ima vlada trideset dni časa, da ga vrne deželnemu svetu, če meni, da presega deželne pristojnosti in krši ustavo ali pa nasprotuje koristim države ali ostalih dežel.

Deželni svet lahko sprejme ugovor in opusti zakon. Zakonsko besedilo lahko primerno spremeni in ponovno izglasuje. Če pa z absolutno večino ponovno potrdi nespremenjeno besedilo, se mora vlada v petnajstih dneh odločiti, ali to molče sprejme, ali pa vztraja do razčiščenja zadeve. V takem primeru mora zakonsko besedilo pred ustavno sodišče, če gre za spor o pristojnosti, ali pa pred parlament, če mu vlada očita, da je neprimerno zaradi navzkrižja interesov.

Tu nas zanima seveda spor o pristojnostih, o katerem razsoja ustavno sodišče. Iz prej navedenih primerov je razvidno, da do ustavne rzsodbe ne pride pogosto. Dežele raje vsaj nekoliko ugodijo vladi ali pa sploh raje podležejo njenim pogledom, kot pa tvegajo postopek pred ustavnim sodiščem, ki poleg vsega zahteva po več let čakanja.

Spor z vlado glede pristojnosti za ukrepe v manjšinskih zadevah pa se je nekajkrat končal pred ustavnim sodiščem tako za Tridentinsko-Južno Tirolsko kot za našo deželo Furlanijo-Juljsko krajino.

IZVIRNI GREH

Čeprav nekateri to danes zanikajo, je ustavodajna skupščina predvidela posebni statut za našo deželo predvsem zato, ker tu živi slovenska manjšina. Statut, ki ga je parlament odobril leta 1963, pa je to bistveno vprašanje popolnoma obšel, kar je eno izmed najhujših dejanj povojne Italije proti naši skupnosti.

Sedanji ustavni sodnik prof. Livio Paladin je v svojem priročniku o deželnem pravu zapisal: »Tu se statut — vsaj glede bistveno pomembnega vprašanja — oddaljuje od prvotnih namenom ustavodajne skupščine. Deseta prehodna določba je namreč izrecno povezovala ustanovitev Furlanije-Juljske krajine z »zaščito jezikovnih manjšin«. Tako je dokazala, da si zamišlja to deželo podobno kot Dolino Aoste ali Tridentinsko-Južno Tirolsko, da torej utemelju-

je posebnost njenega ustroja s posebnim ravnanjem, ki ga morajo biti deležni italijanski državljani slovenskega jezika, ki živijo v nekaterih vzhodnih predelih deželnega ozemlja. Nasprotno, sedanji statut ne vsebuje nobenega izrecnega jamstva za zaščito slovenske jezikovne manjšine v skladu s 6. členom ustave in v izpolnitev Spomenice o soglasju, temveč se omejuje na to, da priznava enakost vseh državljanov, »ne glede na jezikovno skupino, ki ji pripadajo«, s čimer le ponavlja splošno zahtevo po enakopravnosti »ne glede na ... jezik«, ki že izhaja iz prvega odstavka 3. člena ustave.« (*Diritto Regionale*, Padova 1973, str. 19)

SPOR LETA 1965

Statut torej o manjšinski zaščiti molči, medtem ko je v Dolini Aoste, predvsem pa na Tridentinskem-Južnem Tirolskem povsem drugače. Zato je bilo pri nas oblastem tem lažje pri temeljnih zanikati deželi vsako pristojnost.

Do prvega spora je prišlo že v letih 1964-65, ko je deželni svet izglasoval svoj notranji pravilnik. Kot edino določilo v korist slovenskih interesov je na zahtevo svetovalca Slovenske skupnosti dr. Jožeta Škerka prišel vanj člen, ki dopušča, da lahko izjemoma tvori samostojno svetovalsko skupino v deželnem svetu en sam svetovalec (in ne trije), če je bil izvoljen na slovenski listi.

Vlada je ta člen in nekatere druge zavrnila, dežela je vztrajala in o sporu glede pristojnosti se je moralo izjasniti ustavno sodišče. Z rzsodbo št. 14 z dne 10. marca 1965 je izjavilo, da je člen pravilnika protiustaven, ker sme sprejemati določila za zaščito jezikovnih manjšin izključno država, medtem ko nima dežela pri tem nobene pristojnosti.

Zaradi tega stališča vlade in ustavnega sodišča Slovenici do leta 1970 sploh nismo smeli biti imenovani v deželnih zakonih, v katerih so zato o nas govorili kot o »skupnosti, nositeljci posebnih interesov«.

Kljub temu je tu pa tam prišlo do premikov tako pri odnosu vlade kot pri odnosu ustavnega sodišča do tega vprašanja.

Vsaj štirje deželni zakoni so izrecno posegli na »manjšinsko področje«, brez sporov, ki bi jih vlada prignala do ustavnega sodišča, čeprav sprva ni šlo gladko:

»Štokov zakon« iz leta 1970, ki je s popravkoma vnesel oznako »slovenski« v dva prejšnja zakona, ki sta govorila o »skupnosti, nositeljci posebnih interesov«;

zakon iz leta 1973 glede prispevka dežele krajevnim upravam za kritje stroškov, ki jih imajo z dvojezičnim poslovanjem;

zakon iz leta 1977, ki podobno povrača stroške za dvojezično poslovanje slovenskim šolam, šolskim sindikatom, združenjem staršev in drugim šolskim organom;

zakon o kulturi iz leta 1981, ki obširno govori tudi o slovenski in furlanski kulturi ter o ovrednotenju manjšinske kulture.

Tudi na nekaterih drugih pomembnih področjih je vsaj nekaj določil, ki upoštevajo zahteve slovenske narodne skupnosti, ali pa jih vsaj omenjajo. To so zakoni o izseljeništvu, družinskih posvetovalnicah, državljanovem branilcu, deželnem načrtovanju in urbanistiki, zemljiški knjigi,

PAVLE MERKŮ

Koromačnik

Ko je poročnik Milkovich vpisoval leta 1819 krajevna imena v bolunsko katastrsko mapo, (1) je za Koromačnik zapisal ime **St: Rochus**; zemljemerca Giuseppe de Quadrio in Luigi Sinssi, ki sta pregledala, dopolnila in popravila to katastrsko mapo leta 1872, sta zapisala **S. Roko**. Očitno gre za nemško in italijansko (a zakaj s k?) imensko obliko po cerkvi na vrhu Koromačnika. Ta 104 metre visok grič med kraško planoto in Žaveljskim zalivom nedaleč od Doline nosi seveda na italijanskih vojaških kartah ime **S. Rocco**. Imena svetnikov, ki so jim bile cerkve in cerkvice posvečene, so dejansko večkrat zamenjala prejšnja ljudska imena tudi v živi rabi, zato se ni čuditi, da pravijo Jezerani in Zabrežani temu griču **Hrib svetega Roka**, čeprav poznajo in rabijo tudi ljudsko ime **Koromáchnik**. Bolunčani ga izgovarjajo **Krmáček**.

Je torej naš grič dobil ime po rastlini, ki jo rabimo v zdravilstvu in kuhinji in jo vsi poznajo? Za to rastlino — **Foeniculum officinale** je njeno znanstveno ime — nisem nikjer našel sledu v slovenskem krajevnem imenoslovju v nobeni med številnimi študijami, ki jih je našemu imenoslovju posvetil France Bezljaj, kakor tudi v Miklošičevih temeljnih imenoslovnih razpravah ne. Taka negativna ugotovitev mora narekovati raziskovalcu previdnost. In vendar sem nehal dvomiti, ko sem našel v znani Cavallijevi knjigi o Trgovini in zasebnem življenju v Trstu v XV. stoletju (2) zapis iz leta 1437 **Comoraza berda**.

Tržaški meščan Rantolfo Baiardi je, težko bolan, 16. marca 1437 v svoji hiši v četrti Mercato narekoval oporoko. Med drugim je določil, naj prodajo dva njegova vinograda na **Komoráčem brdu** in pri Sv. Sabi in naj z izkupičkom zidajo v cerkvi svetega Justa 'unum sepulcrum ad honorem domini nostri Iesu Christi', grobnico našemu gospodu Jezusu Kristusu v čast.

Iz tega 548 let starega zapisa spoznamo doslej najstarejše znano ime za Koromačnik: **Komoráče brdo**. Ker se rastlinsko ime glasi v slovenščini **komoráč** ali **koromáč** (3) z metatazo, to je z zamenjavo dveh sosednih soglasnikov (pojav je znan v vseh jezikih, v slovenščini naj navedem nekaj primerov: **mogila** in **gomila**, **bučela** in **čebela**), potem nam daje prav ta stari zapis potrdilo, da imamo pri gorskem imenu opraviti z rastlinskim imenom. Na travniških pobočjih Koromačnika je rasel in cvetel koromač. Iz privedniške zveze **Komoráče brdo** je pozneje s pripono **-nik** nastalo novo ime **Koromáchnik**: tudi metateza je torej nastala po letu 1437.

(1) 27 Mappe der Gemeinde Bolliunz im istraner Kreis, Bezirk Fünfenberg, aufgenommen durch den Gefertigten unter 1ten Milit: Inspect: des Hauptmann Nehiba im Jahre 1819, Catasto Fondiario, Trieste.

(2) Jacopo Cavalli, Commercio e vita privata di Trieste nel 1400, Trieste 1910, str. 74.

(3) France Bezljaj, Etimološki slovar slovenskega jezika, II, Ljubljana 1982, str. 62.

gorskih skupnostih, rekreaciji in športu, kulturnih in gledaliških dejavnostih, knjižnicah in muzejih, poklicnem izobraževanju. (Podrobneje sem o tem pisal že v pregledu *Slovenska skupnost v deželnem svetu, 20 let dela za naše pravice* v publikaciji *20 let boja in dela za naše pravice v avtonomni deželi Furlaniji - Julijski krajini, 1963-1983*, Trst 1983.)

ODLOČITEV JE POLITIČNA

V večini primerov gre sicer za skromna določila, ki pa vsekakor dokazujejo, da lahko ima tudi dežela pomembno vlogo pri manjšinski zaščiti.

Tudi če bi sprejeli stališče, da je pri tem možen spor o pristojnosti, je povsem jasno, da ima tu odločilno besedo politika. Ustavno sodišče se o sporu namreč ne more izreči, če vlada ne sproži postopka, zato lahko dežela dela v korist manjšin, če ji vlada to pusti, ne glede na mnenje ustavnega sodišča.

To je eden izmed primerov, pri katerem se razločno vidi, kako nekje prehaja politika v pravo, razmerje sil pa v pravni ustroj.

ODPRTO TOLMAČENJE

Samo ustavno sodišče pa se ne drži več nekdanjega stališča o taki »delitvi pristojnosti« glede manjšin med državo in deželo.

Najbolj učinkovito je o potrebnosti drugačnega, bolj odprtega tolmačenja ustave spregovoril na Mednarodni manjšinski konferenci v Trstu leta 1974 prof. Alessandro Pizzorusso iz Pise. Pozneje je to tezo še razvijal v več publikacijah.

V bistvu je Pizzorusso povedal, da 6. člen ustave (»Republika ščiti s posebnimi normami jezikovne manjšine.«) sploh ne govori o pristojnostih, temveč predstavlja bistveno ustavno načelo. »Republika« ni država, temveč skupek države, dežel, pokrajin, občin in drugih javnih ustanov. Manjšinska zaščita ni »snov«, ki bi bila v državni ali deželni pristojnosti. Problem jezikovnih manjšin se lahko tiče kateregakoli področja. Reševati ga je treba od slučaja do slučaja. Če je področje v državni pristojnosti, naj rešuje manjšinske zahteve, ki se na njem pojavljajo, država, če je v deželni pristojnosti, dežela, če v občinski, občina, itd. Ustavno načelo obvezuje vse oblasti in javne ustanove, vsako na njenem področju.

Po mnenju tega pravnika je gledanje na manjšinsko zaščito kot na »načelo« in ne kot na »snov« še posebej utemeljeno po sprejetju ustavnega zakona, ki je leta 1971 na podlagi »južnotirolskega paketa« popolnoma prenovil posebni statut Tridentinske - Južne Tirolske v smeri večje zaščite Nemcev in Ladincev v bocenski pokrajini. V 4. členu novega statuta je med načeli, ki naj se jih držijo dežela in pokrajini Bocen in Trident pri izvajanju svoje zakonodajne oblasti, izrecno zapisano, da morajo spoštovati »državni interes« zaščite krajevnih jezikovnih manjšin.

Ker je statut Tridentinske - Južne Tirolske ustavni zakon, ima poudarek pomen, ki ne more biti omejen le na južnotirolski primer. In res so nekateri sodniki osvojili tako gledanje, medtem ko je vlada še naprej samovoljno ravnala, od deželnega zakona do deželnega zakona različno.

Upajmo, da je o deželnih pristojnostih na manjšinskem področju zdaj odločilno spregovorilo ustavno sodišče z razsodbo št. 312 iz leta 1983. Pri nas je kljub velikemu pomenu malo znana.

Spet se je zgodilo, da je proti zakonu, ki upošteva manjšinske zahteve, nastopila najvišja oblast: po eni strani vlada s sporom o pristojnosti, po drugi Državni svet z obtožbo protiustavnosti.

Gre za razpis natečaja iz leta 1980 za podelitev 24 lekarn v bocenski pokrajini in za zakon bocenske pokrajine, na podlagi katerega so natečaj razpisali. Tamkajšnje oblasti so postavile zahtevo, da prosilci obvladajo tako italijanščino kot nemščino. To je v javnih službah poleg »etničnega razmerja« običajna zahteva, saj je v duhu statuta obvezna javna dvojezičnost.

Državni svet se je pritožil, češ da zahteva po dvojezičnosti prosilcev krši načelo enakopravnosti. Izjavil je — tudi s tem, da se je skliceval na stare razsodbe ustavnega sodišča —, da je zaščita manjšin v izključni pristojnosti države. Prej omenjeni čl. 4 deželnega statuta Tridentinske - Južne Tirolske pa naj bi to potrjeval, češ da »državni interes« zahteva »državni zakon«.

Tudi vlada je pogrela stališče, da je pristojnost glede uporabe manjšinskih jezikov v javni upravi izključna državna, in ne deželna pristojnost.

Bocenska pokrajina se je branila ravno s stališči, ki so bila navedena v prejšnjem razdelku. Poudarila je, da na Južnem Tirolskem ni enakopravnosti brez enake veljave obeh jezikov.

Ustavno sodišče je jedrnat poudarilo, da je bistvo vprašanja v tem, ali ima bocenska avtonomna pokrajina pravico, da izdaja zakone in odloke v manjšinskih zadevah.

Glede ugovorov je zabeležilo, da se sklicujejo na stare razsodbe ustavnega sodišča, kot da bi novi deželni statut ne prinesel takih novosti, da se je spremenilo kar samo tolmačenje 6. člena ustave. Ustavno sodišče je jasno zapisalo v razsodbi, da je 6. člen ustave med temeljnimi načeli italijanskega ustavnega ustroja. Člen 4 deželnega statuta Tridentinske - Južne Tirolske pa nedvoumno pojasnjuje, da je državni interes zaščite krajevnih jezikovnih manjšin eno izmed temeljnih načel ustavnega reda, ki istočasno velja kot meja in vodilo pri izvajanju deželne in pokrajinske zakonodajne ter upravne oblasti na Južnem Tirolskem.

Določilo pokrajinskega zakona o poznavanju italijanščine in nemščine torej po mnenju ustavnega sodišča le uresničuje 6. člen ustave in 4. člen statuta. Določila o dvojezičnosti ne kršijo načela o enakopravnosti državljanov, temveč ga uresničujejo in celo izpopolnjujejo, kot to zahteva 6. člen ustave. Zato je ustavno sodišče zavrnilo vsak ugovor proti zakonu bocenske pokrajine.

LE ZA BOCEN?

Razsodba ima, kot smo videli, zelo velik pomen za rešitev vprašanja o deželnih pristojnostih v manjšinskih zadevah. Zelo odločno in temeljito namreč podpira mnenje, da je zaščita manjšin načelo, ki obvezuje vse oblasti.

Upati je le, da ne bo prišlo do tolmačenja, da vse to velja le za Nemce v bocenski pokrajini, saj bi nas tako

stališče spet grobo zapostavljalo. Vsekakor se bo mnenje ustavnega sodišča ponovno pokazalo, če se bo kmalu izreklo o sporu glede pristojnosti prej omenjenega zakona dežele Sicilije.

Razsodba odpira nove možnosti tudi za nas. Gotovo je del vsebine naših predlogov o »globalni zaščiti« Slovencev

Vladimir Kos

TISTO MRZLO SOBOTO 1985

*Po tihem te vprašal bom:
veš, kaj je — duša?*

*Naenkrat
na ulici s tipkami hrupa
sem videl,
kako je omahnila žena,
mrmraje neslišno,
uboga, ledena,
z rokó tja do sènc,
kot da hoče lasé si za hip urediti,
nad krpe prenesti,
sem videl,
kako je kot list obležala,
s svetlobo na oknih
za zimski kristal.*

PREDSTAVA (NA BOLJ ZAUPEN NAČIN)

*Naj vam predstavim
eno samo cipreso
s himalajskimi vejami,
sredi vplivnih stavb.*

*Stavbe so krasne!
K oknom sonce se sklanja,
stene lunin srebrí dotik;
lik na snov igrá.*

*K naši cipresi
veter z mórja zahaja,
vlak oblakov ji žvižga smer,
dež ji vse pove.*

*V njene se veje
skrijejo pred cementom
misli z vsem, kar je v njih nemir,
ker je v njih srce.*

*Zdaj jo poznate,
našo staro cipreso,
stisnjeno med bogat cement
silnih, krasnih stavb.*

v pristojnosti države, prav veliko pa je točk, ki bi jih lahko sproti reševala pogumnejša in doslednejša stališča dežele Furlanije - Julijske krajine in nekaterih krajevnih uprav, ki z opuščanjem dolžnosti osrednjih oblasti skušajo opravičevati svoje zadrege. To v polni meri gotovo velja za vprašanje dvojezičnih cestnih napisov.

Bogata žetev v DSI

Kljub temu, da sta dva redna večera DSI odpadla zaradi slabega vremena, moremo v kroniki naštetih kar lepo število izredno zanimivih kulturnih srečanj.

Prvi ponedeljek v letu je Društvo slovenskih izobražencev posvetilo literarnemu prvencu Saša Martelanca. Njegovo knjigo »Melodija« je predstavila prof. Ester Sferco. V ponedeljek, 21. januarja pa je prof. Pavle Merku predstavil dve novi znanstveni publikaciji prof. Fedore Ferluga Petronio. Prva knjiga govori o Ivanu Trinku, druga pa o slovenski cerkveni terminologiji. V ponedeljek, 28. januarja, je v DSI govoril Taras Kermauner o Kraljevih freskah na Primorskem s posebnim ozirom na avbersko cerkev. 18. februarja je pisatelj Boris Pahor predaval o Josipu Godini Vrdelskem. Zadnji večer v februarju pa je društvo posvetilo svetoivanski narodni noši. Ob odprtju zanimive in izredno bogate razstave svetoivanskih narodnih noš so priredili večer, pri katerem so sodelovali Loredana Gec, Marta Požar, pesnica Marija Mijot, Anastazija Koršič in drugi. Tako ta izredni večer kakor razstava, ki je bila odprta ves teden, so vzbudili veliko zanimanje prijateljev narodnih noš in dragocelega ljudskega gradiva.

Saša Martelanec in Ester Sferco ob predstavitvi Martelančevega prvenca »Melodija«

10 LET SSK NA GORIŠKEM

V nedeljo, 25. februarja, so se v goriškem avditoriju s svečano proslavo spomnili 10-letnice stranke Slovenske skupnosti na Goriškem. V polno zasedenem avditoriju je na proslavi nastopilo kar pet pevskih skupin, glavni nagovor je imel pokrajinski tajnik SSK Marjan Terpin, pozdrave pa so prinesli zastopniki raznih italijanskih strank in Narodnega sveta koroških Slovencev.

PROSLAVA SV. METODA

V nedeljo, 3. marca, so v Katoliškem domu v Gorici svečano proslavili 1100-letnico sv. Metoda. Slavnostni govornik na proslavi je bil dr. Stanko Janežič iz Maribora, pel pa je oktet bogoslovcev.

SLOVENSKI KULTURNI KLUB

Dejavnost obnovljenega mladinskega društva, Slovenskega kulturnega kluba, ne odmeva ne v našem dnevnem ne v tedenskem tisku, zato je prav, da jo vsaj na tem mestu zabeležimo.

Redni sobotni sestanki so se v letošnjem letu začeli 14. januarja, ko so obnovili zgodovino SKK s prikazom diapozitivov. Naslednjo soboto, 19. januarja, je Marko Tavčar obudil spomin na Franca Jezo, iz čigar del so mladi sami pripravili bralno predstavo. 26. januarja je Tomaž Simčič govoril o mladih in glasbi. V soboto, 2. februarja, je Matija Hmeljak govoril o dobri in slabi glasbi. 9. februarja pa sta Maja Lapornik in Ivan Peterlin predstavila knjigo Saše Martelanca »Melodija« in prvenec Saše Rudolfa »Olimpijski ogenj in dim«. 16. in 17. februarja so se mlajši in najmlajši spomnili kralja pusta in se v njegovem imenu pozabavali. Mesec pa so sklenili 23. februarja s filmom Freda Zinnemana »Človek za vse letne čase«.

† JOŽE GORIČAR

V Novem Sadu, kjer se je mudil na sestanku sveta Akademije znanosti in umetnosti Jugoslavije, je 20. februarja umrl akademik dr. Jože Goričar. Star je bil 78 let. Leta 1970 je na študijskih dneh Draga nastopil s predavanjem o socialni preobrazbi slovenske družbe.

TISCHLERJEVA NAGRADA

Letošnjo šesto Tischlerjevo nagrado, ki jo podeljuje Krščanska kulturna zveza v Celovcu, so podelili v torek, 22. januarja, duhovniku in kulturnemu delavcu Vinku Zaletelu.

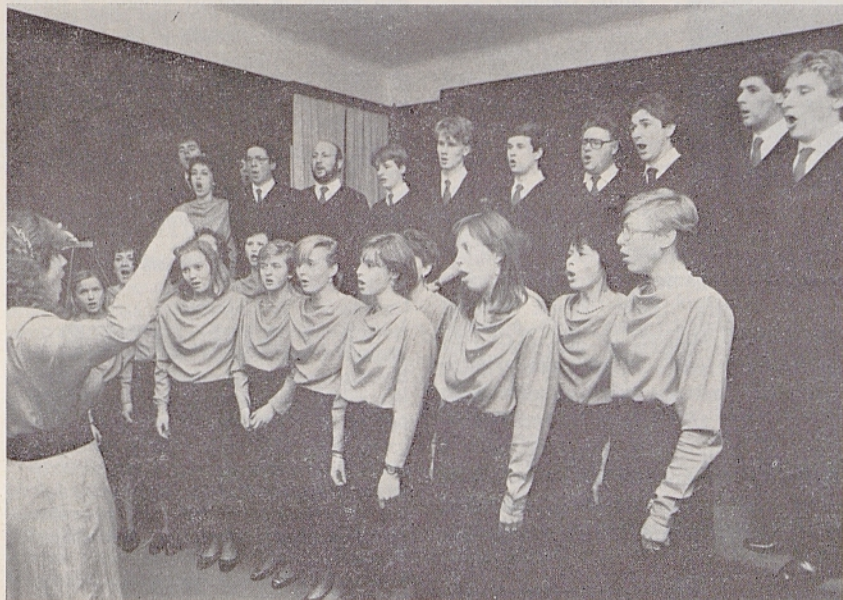

Loredana Gec, Anastazija Koršič in Marta Požar na večeru, posvečenemu svetoivanski narodni noši

Letošnja Prešernova proslava Slovenske prosvete v Peterlinovi dvorani

Letošnja Prešernova proslava Slovenske prosvete in Društva slovenskih izobražencev je bila kot vsa pretekla leta v znamenju nagrad. Na njej so namreč podelili nagrade MLADI ODER in objavili izid literarnega natečaja

MLADIKE, o čemur poročamo na drugem mestu. Letošnji slavnostni govornik na proslavi je bil dr. France Bučar iz Ljubljane. Njegov govor lahko preberete v tej številki. Proslavo je zaključil mešani zbor »Milan Pertot«

Barkovljanski mešani zbor »Milan Pertot« na Prešernovi proslavi v Peterlinovi dvorani v Trstu

»Boj Slovencev pod fašizmom«

Pred kratkim je v Gorici izšla nova knjiga odvetnika dr. Avgusta Sfiligoja z naslovom »Boj Slovencev pod fašizmom za narodne pravice«. Knjiga ima podnaslov »pričevanje«. V resnici gre za osebno pričevanje dr. Avgusta Sfi-

ligoja, ki je bil žrtev Posebnega sodišča, a so se posledice te obsodbe zavlekle v čas po osvoboditvi tja do leta 1950, ko so ga poslali v goriške zapore, češ da mora odsedeti še 17 let kazni.

Dr. Avgust Sfiligoj na predstavitvi knjige »Boj Slovencev pod fašizmom za narodne pravice« v prostorih Slovenske prosvetne matice v Trstu

XIII. LITERARNI NATEČAJ MLADIKE ZA LETO 1984

Trinajstič je tržaška revija Mladika razpisala nagradni natečaj za izvirne novele in cikle pesmi, da bi poživila literarno ustvarjanje predvsem tu pri nas in na ta način najlepše počastila pesnika Prešerna. Razpis je bil vsa leta uspešen in sodelavci so bili iz zamejstva v Italiji in Avstriji, iz Slovenije in iz zdomstva. Tako je komisija mogla do letos podeliti 36 nagrad. Največ prispevkov je prišlo lani: 32 novel in ciklov pesmi in podeljene so bile vse tri nagrade za novele in prvi dve za pesmi.

Letos je prišlo 6 novel in 3 cikli pesmi: 4 prispevki so bili iz Slovenije, 3 iz Trsta, 1 iz Argentine in 1 iz Nemčije. Komisija ni mogla podeliti nobene prve nagrade, za novele je podelila samo 2. nagrado in eno je priporočila za natis, v poeziji pa je podelila 2. in 3. nagrado.

Drugo nagrado je dobila novela **Nebo žari**. Pisateljica, argentinska Slovenka, je v noveli podala živ izrez iz življenja na argentinskem podeželju, s psihološko zanimivimi situacijami in plastično profiliranimi liki.

Pisateljica je **Rezi Marinšek** iz Buenos Airesa v Argentini.

Drugo nagrado je prejel tudi cikel pesmi **Šlo je, šlo poletje**. V ciklu občuteno odmeva doživljanje poletja na dalmatinski obali, njenih preprostih ljudeh in nepokvarjene narave.

Pesnica je **Marta Kunaver**, arhitekt v Ljubljani.

Tretja nagrada gre za cikel **Pesmi**. V ciklu Pesmi se prepletajo motivi od kraške pokrajine do moderne splošno človeške tesnobe, in to v kultiviranem jeziku, v katerem je čutiti intimno domačnost s slovensko poezijo.

Pesnik je **Vili Stegu**, izseljenski duhovnik v Ingoldstadtu v Nemčiji.

SPOMIN STANETA MALIČA

V Finžgarjevem domu na Opčinah so se na letošnji Prešernovi proslavi, ki jo je pripravil cerkveni pevski zbor Sv. Jernej, spomnili domačega skladatelja in dolgoletnega dirigenta Staneta Maliča. O skladatelju je spregovoril predsednik ZCPZ Zorko Harej, Maličeve skladbe pa so izvajali mešani pevski zbor Sv. Jernej, otroški, mladinski in dekliški zbor Vesela pomlad, sopranistka Ljuba Berce-Košuta in ženski tercet. Spored je povezovala Anka Peterlin.

Deseti natečaj MLADI ODER

Silvia Callin
in Marjan Kravos
izročata priznanje
»Mladi oder 84«
predstavniku
dramske skupine
p.d. »Štandrež«

Letošnja priznanja MLADI ODER, ki jih podeljuje Zveza slovenske katoliške prosvete in Slovenska prosveta amaterskim gledališkim skupinam v zamejstvu, so prejele sledeče skupine: dramska skupina prosvetnega društva Štandrež za igri Jaka Štokes »Moč uniforme« in Andreja Marinca »Oče na polikliniki«; igralska skupina Jaka Štokes s Proseka in Kontovela za igro Josipa Tavčarja »Pariz je pač Pariz«; Šentjakobski mladinski oder za igri Dine Slama »Moč ljubezni« in Mihaela Jerasa »Mala zvezdica v božični noči«; Slovenski goriški skavti za igro Jordana Ferletiča, ki so jo izvajali ob dvajsetletnici svoje organizacije; člani prosvetnega društva Mačkolje za dramski prizor iz Pregljevih Tolmincev; igralska skupina Hrast iz Doberdoba za igro Franke Ferletič »Sneži, sneži Miklavžu na pot«; dramska družina Finžgarjevega doma na Opčinah za recitacije »Veseli ringaraja« in za igri Lučke Susič »Majhen nesporazum« in »Torta za mamó št. 3«; prosvetno društvo Kolonkovec - Ženjan 46 za veseloigro »Štu-

dent pred sodnijo«; nagrajene pa so bile tudi še naslednje šole: šola Fran Erjavca iz Rojana za igro »Pika nogavička« v režiji Lučke Susič; srednja šola Srečko Kosovel za igro Zore Tavčar »Športni dan« in lepljenko »Pastirji gredo«; osnovna šola Bazoviški junaki za igrico Lučke Susič »Angelček v težavah«; osnovna šola France Bevk z Opčin za igrico Franceta Bevka »Neubogljivci«; osnovna šola Alojz Gradnik iz Števerjana za igro »Sneguljčica«; osnovna šola Fran Erjavca iz Štandreža za zaključno šolsko prireditev; osnovna šola France Bevk iz Gorice za igro ob Pastirčkovem dnevu, ki so jo pripravili pod vodstvom učiteljice Marize Perat.

20 LET MAŠE PO RADIU

Marca letos je poteklo 20 let, odkar je tržaški radio uvedel prenos nedeljske službe božje v slovenščini iz rojanske župnijske cerkve. Dogodka so se spomnili v nedeljo, 10. marca, pri maši, ki jo je v Rojanu daroval tržaški škof Lovrenc Bellomi.

Praznik slovenske kulture v prosvetnem društvu »Mačkolje« — 27. jan. 1985. Pesnika Alberta Miklavca (v sredi) je predstavil župnik Albin Grmek (na levi). Na desni mačkolijski župnijski upravitelj Zarko Škrlič.

KONCERTI GALLUS CONSORT

Čeprav Peterlinova dvorana v Trstu nima velike glasbene tradicije, se je odbor SP letos opogumil in pripravil kar cel ciklus koncertov v sodelovanju s skupino Gallus Consort. Prvi koncert je bil v nedeljo, 27. januarja, na njem pa so izvajali baročno božično glasbo. V petek, 22. februarja, je ista skupina izvajala koncert Händlovih sonat. Sledijo še koncert slovenske ljudske pesmi in koncert skladb iz furlanskih glasbenih arhivov iz 18. stoletja.

Slovenska prosveta in Zveza slovenske katoliške prosvete

razpisujeta

XI. tekmovanje zamejskih amaterskih odrov

MLADI ODER

Tekmovanja se lahko udeležijo amaterski odri, ki delujejo v naši deželi.

Tekmovanje traja do konca leta 1985. Izid bo javno razglašen ob slovenskem kulturnem prazniku februarja prihodnjega leta.

Skupine, ki se nameravajo udeležiti tekmovanja, morajo javiti svojo udeležbo enemu od obeh prirediteljev.

Predstave prijavljenih amaterskih odrov bo ocenjevala komisija, ki jo sestavljajo gledališki izvedenci in po en predstavnik vsake organizacije.

Mnenje komisije je dokončno in nepreklicno.

Za vsa podrobnejša pojasnila in prijave se je treba javiti na naslov SLOVENSKA PROSVETA, Trst, ulica Donizetti 3, tel. 768-189 ali pa ZVEZA SLOVENSKE KATOLIŠKE PROSVETE, Gorica, viale XX Settembre 85.

15. ZAMEJSKI FESTIVAL

Prosvetno društvo »F.B. Sedej« iz Števerjana sporoča, da bo letošnji zamejski festival narodnozabavne glasbe v Števerjanu v dneh 6. in 7. julija. Prijave sprejemajo do 31. maja.

ZDRAVKO ŠVIKARŠIČ — 100-letnik

13. februarja je v Ljubljani praznoval stoletnico skladatelj in zbiratelj koroške ljudske pesmi Zdravko Švikaršič, doma iz Žvabeka na Koroškem.

Spomenka, Ribičič in ostali

II.

V že omenjenem spisu Spomenka Hribar pojasnjuje, kako gleda na »narodno spravo«: »Narodna sprava, kakor jo pojmem, nikakor ni sprava z domobranstvom (kakšna neumnost!), temveč je sprava 'med nami kot ljudmi', ki živimo danes in tu v svoji domovini! Mar naj bom v lastnem domu - tujka? Seveda, s stališča Naše ('objektivne zgodovinske') Resnice je sovražnik kar nujen! Ta 'resnica' je tista, ki vztraja pri t.i. razrednem boju, ker jo le-ta vzpostavlja kot Oblast. Njena je maksima: narodne sprave pa ne! Namreč narodne sprave 'med nami kot ljudmi'. Kajti, kjer je narod 'spravljen sam s seboj', smo si vsi enaki in enakopravni ...«

Hribarjeva se nikakor ne more »sprijazniti s tem, da se — namesto da bi drug drugega spodbujali in se ustvarjalno dopolnjevali — preganjamo, zmerjamo s sovražniki revolucije, s kontra-revolucijo, z vsem arsenalom psov, ki so imele svoj smisel med vojno, danes pa zgolj umetno podaljšujejo vojno stanje med svobodnimi ljudmi.«

Otroci belogardistov so svoj »izvirni greh« že »plačali« kot »generacija brez očetov«, »raste že druga in tretja generacija — in tudi ta je enako diferencirana na Naše, bolj-ali-manj-Naše in 'sovražnike'... Na vseh ravneh in v vseh okoljih smo razdeljeni, razbiti na 'prave' in 'ne-prave', na zaupanja vredne in zaupanja ne-vredne ter — sovražnike ... omejevanje ustvarjalnosti na podlagi ideološke pravovernosti zajema vse najbistvenejše sfere narodovega samokonstituiranja od šolstva naprej do družbeno-politične suverenosti.«

In še piše Spomenka Hribar: »Zato naj kar povem, da se bom zoper takšne tabuje oglašala, dokler bo to sploh mogoče. Ne zgolj zato, da naši otroci nekega dne ne bi bili tako nesramno operharjeni za zgodovinsko resnico, kakor sem bila jaz, temveč zato, ker je — tako to vidim — edina pot, da obstanemo kot narod ...«

TIT VIDMAR

V isti številki Dela (27. dec.) 1984 je Hribarjevi za uredništvo odgovoril Ti Vidmar. Njeno pisanje označuje kot »površen sentiment in šolski primer otožne moralistike«, »modrovanje«, ki »nedvomno služi povsem določenim tendencam v naši družbeni pojavnosti«. Upa si celo zapisati: »Prav gotovo pa nikoli ne bomo ploskali niti kvilingom niti tistim, ki komaj čakajo, da se podajo v službo kakemu novemu, čeprav samo duhovnemu okupatorju.«

Tragiko sovražstva in prelite krvi pa tako odpravi: »Objokovanje revolucije — zaradi njene 'neskrupuloznosti'! Kakšno majčkeno, klavrno, hinavsko, ponižno, slovensko početje.«

STARI ANTIKLERIKALIZEM

Bivši sokolski predstavnik, maja 1945 slovenski notranji minister Zoran Polič, je v Ljubljanskem dnevniku objavil 15. dec. 1984 kar posebno prilogo z naslovom Alternative, sprava in komu spomenik.

V dolgem spisu — 16 strani manjše oblike — se Polič sicer precej ponavlja, kljub temu pa načena toliko vprašanj, da jih ni mogoče obnavljati. Izstopa nenavadno oster odnos ne le do Cerkev in njene vloge v času vojne, temveč tudi do same vere. Za primer: »Cerkev predvsem vselej zahteva verujočega človeka in jo je strah razmišljajoče in še posebno razgledane, vase zaupajoče in zato sproščene svobodoljubne mladine ... Odnos Cerkev do človeka in njeni nauki so tipična podpora sistemu in režimom, ki zahtevajo podrejanje, dovoljujejo izkoriščanje človeka in predvsem omejujejo svobodo izražanja ... Bitka, ki jo v tem pogledu vodi Cerkev za vrnitev k staremu, je zato samo izgubljanje časa. Lahko da bodo mnogi nasedali demagoškim oblikam nastopanja raznih cerkvenih veljakov, lahko da bo tudi nekaj mladih pri iskanju nadaljnjih poti v naši socialistični izgradnji nasledlo sirenskim klicem z obljubami o povračilu v onostranstvu, ker pač še ni v celoti preseženo nagnjenje k misticizmu in ne bo dovolj povsod vidna resnica, ki so jo vendarle pokazala razmišljanja mnogih naprednih duhov današnjega sveta (za nas Tito, Kardelj in mnogi filozofi) ...«

Cerkvenemu vodstvu pripisuje pretežni del odgovornosti za bratomorno prelivanje krvi med vojno, še danes pa o njem meni, da ponuja »stare oblike življenja, vrnitev tistih, ki so ohranili bedo in nevednost množic in izkoriščali verska čustva, da bi lahko vladali v svojem in božjem imenu, da bi preko strank netili sovražstvo in ohranjali svojo oblast.«

Polič je sploh zaskrbljen zaradi oživljenega zanimanja za večstrankarski stroj in zaradi iskanja napak v preteklosti, v čemer vidi poskus hromljenja revolucije in napredka.

O narodni spravi piše: »Ali se res dovolj zavedamo, kakšne posledice nosi za seboj nenehno ponavljajoča se propaganda o spravi? Najprej spomenik belogardistom in popolna sprava s pobežnimi pobudniki belogardističnega terorja, nato priznanje, hvala in svetništvo pobežnemu škofu Rožmanu, pa tudi njemu spomenik, pa še počastitev Stepinca, da bomo prispevali svoj delež k 'solidarnosti' s hrvaškim ustaštvom, in končno rehabilitacija in morebiti spomeniki vsem ustreljenim izdajalcem z Ehrlichom in Praprotnikom na čelu, podreti pa spomenike, ki v Sloveniji opozarjajo na zločine v pretekli vojni? To naj bi bil po vsej verjetno-

sti slovesen zaključek sprave akcije in dokončna obsodba Osvobodilne fronte, partije, varnostno-obveščevalne, partizanske vojske in vsega, kar je večina poštenih Slovencev žrtvovala, da bi bilo življenje lepše, svobodnejše, z drugačno perspektivo, kot pa jo odpiralo predvojno zatiranje in izkoriščanje.« »... odpustiti bi pomenilo izdati revolucijo, izdati napredne, zavedne Slovence, ki so med vojno žrtvovali vse, ne glede na svojo nazorsko opredelitev, le da bi prispevali h končni osvoboditvi slovenskega naroda.«

Ob vseh pomislekih glede sedanjega razpravljanja pa Polič o samih pokolih vrnjenih domobrancev ne more ostati ravnodušen: »Četudi je to bila popolnoma vojaška akcija, nosi svoj del odgovornosti tudi takratno politično vodstvo, četudi pri sami akciji ni sodelovalo niti vedelo, da se pripravlja. Po svojem pomenu je bil to politični akt, ki pa ga ni zahtevala politična odločitev, vsaj ne sklep vrhovnega vodstva Osvobodilne fronte. Izpeljan je bil kot zaključni vojaški akt. Ali je bilo pred samim dejanjem kot inciativa za obracun izdano povelje področnega štaba ali kakega posameznika ali pa je bila to spontana akcija borcev, ki je poveljstvo ni hotelo ali moglo preprečiti. vse to so lahko dileme, ki jih bodo iskalcji podrobnosti prej ali slej lahko razjasnili: toda tudi te podrobnosti samega dejanja ne bodo mogle spremeniti v najpomembnejši zgodovinski dogodek ali odločilno prelomnico v slovenski in jugoslovanski zgodovini (ker ne le za belogardiste, temveč za vso mešanico izdajalske vojske, v kateri so bili tudi četniki, ustaši, balisti in drugi). V nekem smislu je moralni madež, ker si vojaško vodstvo teh zaključnih operacij ni vzelo časa, da bi s potrebno avtoriteto preprečilo ustrelitev tistih udeležencev, ki niso spadali v poveljniški kader, ki si niso umazali rok s po-boji in umori in ki so bili šele v zadnjih mesecih boja vključeni v sovražne enote, nasilno mobilizirani ali celo le naključni sopotniki pri begu preko meje ... Res je, da se lahko in celo moramo vprašati, ali so imeli partizani pravico, da se za svoje padle, za najboljše tovariše, za brate, očete in požgane domove ob koncu vojne maščujejo na način, ki ni v skladu z moralnimi in civilizacijskimi načeli ...«

RIBIČIČ - KRIVIC

Pravo senzacijo je prinesla v slovensko javnost polemika med Matevžem Krivicem in Mitjo Ribičičem v dveh dolgih zapisih v Naših razgledih.

28. dec. 1984 je Ribičič odgovoril Krivicu predvsem v zvezi z živahnim razpravljanjem o »dachauskih procesih«, ki pa ne sodi pod ta naslov. Ker pa je Krivic po 25 letih izstopil iz partije tu-

di zaradi partijskega nerazčiščenega odnosa do »treh strašnih madežev« — mučenja na Golem otoku, dachauskih procesov in poveljnega poboja domobrancev na Robu, je Ribičič spregovoril tudi o pokolih.

Politik trdi, da je danes na delu »zelo razvejana protikomunistična, protisocialistična, mednarodna in domača propaganda vseh združenih nasprotnikov socialističnega samoupravljanja, hoteč kompromitirati moralne vrednote naše revolucije in NOB«. Ob vseh člankih, ki se objavljajo, komentira: »Moram povedati, da se vsako moje srečanje s starim partizanom ali aktivistom Osvobodilne fronte začena in konča z očitkom partiji in socialistični zvezi, zakaj dovolita takšno napadanje in obrekovanje NOB, zakaj ne preprečita nadaljnega moralnega razkrojavanja mladega rodu ...«

O samem Kočevskem Rogu pa pravi: »Zapisali ste, da so bili na Rogu ubiti krivi in nedolžni domobranci brez vsake sodbe in brez vsakega ugotavljanja individualne odgovornosti. Kako morete napisati kaj takega! Če mislite na tisti del domobrancev, ki so bili zajeti potem, ko so utihnilli zadnji strelji na jugoslovanski fronti, to je bilo teden dni po smrti Hitlerja, teden dni potem, ko so utihnilli strelji na vseh evropskih bojiščih, vam moram povedati, da jih je zajela zavezniška vojska, oborožene in pripravljene za nadaljevanje boja proti slovenski in jugoslovanski državi. Kar zadeva nedolžnost, preberite povojno emigrantsko 'literaturo', ki zelo konkretno navaja celotno angažirano protiljudsko aktivnost vseh teh represiranih ... Na podlagi amnestijskih odlokov smo izpuščali vse, ki so se predajali partizanski vojski, obsojali pa na smrt tiste, ki so v borbah vztrajali do konca, ki niso odložili orožja. Odlok SNOS je marca 1944 dal pooblastila celo enotam Narodne zaščite, da lahko obsojajo na smrt in ustrelijo vsakega zajetega oboroženega belogardista.«

Ribičič torej jasno poudarja, da je že med vojno veljalo pravilo, da se vojni ujetniki streljajo. Sklicuje se na primere pokolov v drugih državah in trdi, da pri ravnanju z vrnjenci ni šlo »za nikakršno maščevalno revanšistično akcijo, pač pa za objektivno izsiljen vojaški ukrep znotraj faze osvoboditve Jugoslavije in v sklopu zaključnih operacij.« Jasno besedo o vsem tem je po njegovem mnenju že povedala SZDL ob objavi Kocbekovega intervjuja Borisu Pahorju.

Matevž Krivic je Ribičiču obširno odgovoril v Naših razgledih 25. jan. 1985. Kar zadeva pokole domobrancev, med drugim poudarja svojo misel: »Še zlasti me v tem smislu odbijajo neprepričljive, propagandistične in v tem kontekstu celo ganične izjave o tem, kako je naša revolucija 'zmeraj ostala ... globoko človeška' (pri pobijanju neoboroženih sovražnikov po vojni in brez sodbe že ne, pri mučenju domnevnih gestapovcev, da bi jim izsilili lažna priznanja, tudi ne, na Golem otoku tudi ne) in kako 'v nobenem obdobju ni pre-

vladovalo ... avtoritarno vodenje in zloraba zakonitosti'«.

Krivic kontestira Ribičiča: »Da bi bila taka 'jasna in poštena beseda' o roškem poboju ujetih domobrancev izjava izvršnega odbora predsedstva RK SZDL leta 1975? Ste do danes (takrat ste bili predsednik RK SZDL) pozabili, da ne v tisti izjavi ne v 'priloženem' izvlečku iz nekega Vašega tedanjega govora ni sploh nobene besede o tistem poboju, ne jasne ne nejasne, ne poštene ne nepoštene?« »... v partizanskem zakonu je pisalo, da partizan dostojno in človeško ravna z ujetim sovražnikom, ne zato, da bi to veljalo le za navadne borbe, za nekatere njihove politične ali vojaške komandante in to celo po končani vojni pa ne ... Izrečne vojaške razmere junija 1945? Vsekakor, a vojnih ujetnikov celo med pravo, besnečo vojno ni dovoljeno pobijati, kaj šele po vojni.«

O zadevi Spomenka — narodna sprava pa piše M. Krivic: »Kratka: obsodba zabrisovanja razlik med partizani in izdajalci — da, blatenje zagovornikov človečnosti tudi v odnosu do (mrtvih in živih) nasprotnikov — ne! Smo že preveč robati in moralno otopeli, da bi bili sposobni takega razločevanja?« Krivic namreč poudarja, da sam ni za kak obelisk vsem umrlim v vojni kot »umrlim za domovino«, ker da izdajalci niso umrli za domovino. Nasprotuje tudi tako pojmovani narodni spravi, kot so jo pripisali — »skrajno zlonamerno«

— Spomenik Hribar. Objavo najbolj spornih odstavkov njenega prepovedanega spisa v Delu brez avtorskega dovoljenja označuje kot najbolj grobo kršenje avtorskih pravic in elementarnih pravil etike javne besede, kakršnega v Sloveniji najbrž še ni bilo.

ŠETINC NA PROGRAMSKI KONFERENCI

Na programski konferenci SZDL je predsednik Franc Šetinc med drugim dejal: »... ko so se znašli pred usodno dilemo: sprejeti narodni pogin ali se golih rok upreti do zob oboroženemu sodobnemu Džingis-kanu? To je bila takrat dilema slovenskega naroda, ne pa tista, s katero skušajo nekateri opravičevati bedno početje narodnih izdajalcev. Nekateri bi radi prikazali tisti čas, kakor da je bila vojna samo v Sloveniji in kakor da je tedaj šlo samo za ideologijo in vero ... Revolucije ni mogoče in tudi ni treba popravljati, lahko pa storimo vse, da bosta naša sedanjost in prihodnost boljši, humanejši in bolj človeški, ker doseženi razvoj in mir to tudi omogočata. Tabuji, če so še, res niso dobra stvar in demokratična družba jih tudi ne more trajno tolerirati, odpravljati pa jih je mogoče samo strpno, netendenciozno in z argumenti; iz njih ni treba delati novih mitov.«

Povedal pa je tudi, kako pojmuje enotni kulturni (ali kulturno-politični?) prostor: »Potegnjena mora biti jasna črta ločnica, ki ne sme dovoliti, da v enoten slovenski kulturni prostor vdirajo

silnice, ki pomenijo sovraštvo, ostanke fašizma, iredento, belogardizem in podobno. Vsekakor pa mora v tem prostoru steči ustvarjalen dialog različnih političnih in ideoloških silnic, ki so realnost različnih držav, različnih družbenih sistemov in celo dveh blokov ...«

V diskusiji je Jože Mihalič izrazil prepričanje, da stojijo za raznimi pozivi k spravi in rehabilitaciji narodnih izdajalcev reakcionarne sile iz tujine.

Primož Hainz je govorec o Cerkvi, »omenil poskuse partnerstva, stališča o drugorazrednosti vernih, željo po spravi z domobranstvom, poskus prevrednotenja vloge škofa Rožmana ipd.« O tem, da Cerkev zahteva narodno spravo in rehabilitacijo škofa Rožmana, je govoril tudi Pavle Bojc. (Vse: Delo, 30. jan. 1985)

PISATELJI

Kočevskega Roga (na Teharje in ostale kraje se pozablja) so se, kot je bilo že omenjeno, dotaknili tudi pisatelji na tribuni v Cankarjevem domu v Ljubljani, pozneje pa, 25. februarja, na obnem zboru Društva slovenskih pisateljev.

Na obeh zasedanjih so se sprožila številna vprašanja, zaradi katerih sta med drugim že nastali novi kampanji zaradi izjav pisatelja Borisa Pahorja na tribuni in uvodnega govora predsednika Toneta Partliča na obnem zboru.

Partlič je v svojem posegu omenil, da sta tako on kot Spomenka Hribar člana Zveze komunistov. »Sprševanje po doslej premolčevanih, odrinjenih, zatajevanih dogodkih iz naše bližnje in daljne preteklosti pač ni blatenje revolucije ... Ne, to pišejo iz ljubezni, spoštovanja in čuta dolžnosti do Človeka, ki je središče pisateljevega dela, kljub geslom, da je naše največje bogastvo ali da ta Človek tako zelo ponosno zveni.« (Delo, 28. febr. 1985)

Partlič je med drugim povedal: »Dovolite, da še enkrat navedem primer, ki sem ga proti volji prizadetega že večkrat omenil. Imam prijatelja, morda ta trenutek enega najboljših slovenskih pisateljev sploh, ki je bil obsojen na enoletni zapor — in potem od predsednika SRS po treh mesecih pomiloščen — ker mu je sicer zavedni koroški Slovenec stisnil v roko knjigo o 'nesrečnih' roških dogodkih, češ, glej, kaj pišejo zunaj o vas. Če je hotel izvedeti, kaj se je približno dogajalo, je moral brati sovražno in emigrantsko knjigo, kajti pri nas se je do nedavnega — zgodovini navkljub — o teh dogodkih v glavnem šepetalo. Pač, v časopisne stolpce sta jih spravila dva pisatelja, najprej Edvard Kocbek v znanem tržaskem intervjuju, in pred nedavnim Spomenka Hribar s svojim neprostovoljnim citatom v Delu ... Prave, s številkami podprte celovite zgodovinske razprave o tem pa še sploh nisem bral. Čeprav me vse to zelo zanima, saj je šlo — sicer za izdajalce domovine, toda za slovenske izdajalce ...«

O tekstu Spomenke Hribar je govorilo še več pisateljev. Med drugim so

sklenili, da ji Društvo slovenskih pisateljev omogoči branje spornega sestavka v družinskih prostorih.

Književni listi Dela so 7. marca takoj objavili tri negativne odmeve. Pisatelj Ukane Tone Svetina protestira, češ da je bil on prvi, ki je v Sloveniji pisal o pokolih, in to leta 1969 brez vsake cenzure. Delo je izšlo doslej v 70.000 izvodih. »Kdor govori, da je Rog zamolčana tema, govori z namenom vnašanja nemira v narod. Če hočemo reči bobu bob, je to del ofenzive svetovne desnice v križarski vojni, ki ima namen zaustaviti socialistično misel in napredna stremiljenja z vsemi sredstvi povsod, kjer se ta pojavljajo.« Svetina trdi, da so borci ogorčeni in ogroženi zaradi Spomenkinih predlogov. Sam pa da je že več let žrtve političnega terorizma, groženj in sovražnih dejanj zaradi pisanja 4. dela Ukane.

Dušan Mevlja pripisuje Hribarjevi predlog o postavitvi obeliska partizanom in izdajalcem. Njen predlog je »vseskozi predrzen, ciničen, žaljiv in absurden... Za izdajalce revolucije ne pozna usmiljenja!« (Spet netočno izražanje. Ko je govor o revoluciji, je treba govoriti o protirevoluciji ...)

PRESEDNIK ZVEZE KOMUNISTOV

V Delu 7. marca pa se je oglasil z odprtim pismom Partljiču tudi predsednik ZKS Andrej Marinc. Glede točke, ki nas tu zanima, jasno pravi: »Ali res misliš, da je mogoče v naši družbi dopustiti — in to še pod pretvezo humanizma — takšno javno razglabljanje o smrti in žrtvah slovenskega naroda, ki se konča celo z idejami, da se v Ljubljani, mestu-heroju, postavi obelisk z napisom: 'Umrlim za domovino'? Ljudje doživljajo takšne ideje — pa naj je to namen njihovih avtorjev ali ne — kot izenačevanje padlega partizana s fašisti in njihovimi pomagači, ubitcem otroka, matere, z mrtvim izdajalcem svojega naroda in domovine! Če bi kdorkoli v to privolil, bi bil to poskus sprave z nespravljivim — botanje z izdajalci. Ne delajmo si iluzij, da temu ni tako.«

ŠE ODMEVI

Odmevov je bilo seveda še veliko v drugih listih in revijah, tako v Novi reviji, borčevskih glasilih, Komunistu itd.

Sobotne priloge Dela so od 26. januarja do 23. februarja objavile v petih nadaljevanjih prispevek Draga Vresniča Zadnji tedni sanjskih upov — in poraza. Svoja stališča je že pred časom predstavil, v zadnjem nadaljevanju pa jih — kar zadeva Rog — takole povzema: »Vojnih grozot, esesovskih pokolov in vseh metod iztrebljanja slovenskih ljudi doma in v koncentracijskih taboriščih, pri katerih so sodelovali domobranci, četniki in drugi kvizlingi, naš narodnosvobodilni boj, njegove varnostne in samozaščitne organizacije niso povrnile z enakimi vojnimi metodami. So pa te zločine in zločince kaznovali. V imenu svobode slovenskega naroda

in njegove civilizacije. Kar temu oporeka, ni le obnovljeni klerikalni protikomunizem, ampak po svojem bistvu neonacizem.«

Široko zastavljeno, iskateljsko objavljanje kritičnih stališč v tem dnevniku se je tako končalo z jasno dogmo.

DUH JE UŠEL IZ STEKLENICE

Pod tem naslovom je sobotna priloga Ljubljanskega dnevnika prinesla 2. marca prispevek enega izmed recenzentov Kocbekovega zbornika. Milan Apih sam pravi, da je razmišljanje Spomenke Hribar ugodno ocenil. Začela pa se je prava hajka, križarski pohod, lov na čarovnice. Apih se želi distancirati od nekaterih izjav iz »tega arzenala«, »ki so v nasprotju z vsako moralno in etiko, posebej še partizansko«. Učinkovito nato zavrača podtikanje Hribarjevi, da se je zavzemala za rehabilitacijo domobranstva kot takega, za spomenik domobrancem in za napis na njem »padlim« in ne »umrlim« za domovino.

O pokolih sam pravi »Ob tem se nam vsiljuje vprašanje, ali je po štiri-desetih letih res prezgodaj za odpravo vseh embargov, ki ne morejo skriti zgodovinske resnice? Morda zato, ker so mnogi neposredni udeleženci te tragedije (na obeh straneh) še živi? Ali pa, ker krivci med njimi še niso pripravljeni priznati svojega dejanja, ki ga kljub temu, da se je zgodilo v izjemnih okoliščinah, pač ni mogoče imenovati drugače kakor zločin.«

Apih analizira objavljene članke o tem vprašanju in jih razvršča na tiste, ki dogodke zanikajo, na tiste, ki pokole odobravajo, in na tiste, ki jih skušajo opravičiti.

Pri nekaterih citatih čuti potrebo, »da se kot borec, ki sem tudi sam nekajkrat gledal v oči smrt prav iz domobrantskih pušk, z velikim ogorčenjem distanciram od takih izjav, ki izražajo mentaliteto samih teh 'potencialnih morilcev // in krvi željnih klavcev'...«. In še: »Ko se s težkim srcem sprašujem, kako je mogoče kaj takega izreči ali napisati oziroma zagovarjati, posebno ko razen zelo redkih, ki pa se tega duševnega bremena ponavadi do smrti ne morejo rešiti, ogromna večina borcev sploh ni imela s tem dejanjem nobene opravka oziroma sploh ni vedela za to, in ko niti ogorčenje nad še tako gnusnimi zločini okupatorja ne more po tolikih letih, razen če ga kdo kar naprej podžiga, pripraviti nekoga tako daleč, da bi odobral tak množičen poboj.«

Ko Apih nato govori o tem, kako Hribarjeva, a tudi on, pojmuje »narodno spravo«, med drugim piše: »Tu bi vendar rad vedel, kaj je hotel povedati tovariš Šetinc, ko je v svojem nedavnem intervjuju rekel, da 'v narodno spravo preprosto ne bomo šli in ni razloga, da se še naprej pojavlja'. On že ve, kako to misli. Toda nisem prepričan, da je dovolj premislil, ka to pomeni. Bojim se, da ga bosta življenje in potreba po nadaljnjem razvoju in obstoju slovenskega naroda demantira-

la. Kajti sprava, če misliva seveda oba na tako, ki je edina mogoča, ne pa na tako, ki jo hočejo nekateri podtakniti S.H. ter Kocbeku in morda še meni, je neizogibna.«

Ko govori o že omenjeni »alternativi«, ki jo je opisala Spomenka Hribar, pa poudarja: »Seveda je tudi jasno, da to v bistvu pomeni državljansko vojno, ki jo nekateri kar na slepo, preziraje vsa zgodovinska dejstva in dognanja (Kardelj, Bilandžić in dr.) še zmeraj v celoti negirajo... Le vprašal bi se rad, ali morda niso Natlačan, Ehrlich, Praprotnik, Debeljak in drugi poborniki in ideologi protikomunizma in klerofašizma od prvega dne, ko se je pojavila misel na odpor zoper okupatorja, vedeli, da ji stoje na čelu komunisti, ki svojega končnega cilja in pripadnosti Kominterni niso nikoli skrivali — čeprav tega ni bilo v programu OF, — in razširili prek svoje goste mreže kaplanov in župnikov med ljudstvo besno propagando zoper Sovjetsko zvezo s famo o preganjanju vere, o skupnih kotlih in ženah, o odvzemu zemlje in privatne lastnine, pa tudi s prikazovanjem resničnih grozot, ki jih je počenjal Stalin, — in s tem netili državljansko vojno — v bistvu na razredni podlagi? Mislim celo, da je mnogo belogardistov (in pozneje domobrancev) vsaj od začetka temu nasledlo in šlo v boj zoper partizane predvsem zaradi tega, ne pa ker bi preveč ljubili okupatorja, čeprav so storili nedoumljiv zločin s tem, da so jemali od njega orožje. Sicer pa se je njihova vojska množila celo vzporedno z zmagami Sovjetske zveze in zaveznikov nad Hitlerjem, kar govori o njihovi veri, da bodo nazadnje zmagali Angleži, ki bodo prepričali boljše civilizacijo dežele. Seveda pa smo včasih s svojim sektašenjem pri tem pomagali tudi sami. Vse to pa velja bolj za 'Ljubljansko pokrajino'. To so dejstva, pred katerimi pač nima smisla zapirati oči...«

Apihu je v isti številki Ljubljanskega dnevnika odgovoril Milan Meden. V dokaj mirnem tonu je zavrnil mnenje, da je bila v Sloveniji državljanska vojna. Izraža bojazen, da razpravljanje ni koristno, ko se zanj zavzema emigracija in ko zganjajo velesile ideološko histerijo v boju za prevlado. Krivdo za dogodke med vojno vidi predvsem v političnem katolicizmu. »Po mojem mnenju 'krivda' tistih, ki danes na problematičen način odpirajo rane — upoštovaje zgolj moralo miru, ne pa tudi okoliščine takratnega časa, izostritev revolucije pa tudi grehe, te večne sopotnike človeka — ni v tem, ker vprašanja postavljajo, da bi bil zrak, ki ga dihamo, bolj svež, pač pa v tem, ker premalo upoštevali, da so razlogi za ostrina nasprotja obnovljivi. Pravno in politično urejena družba ima zato pravico, da zdrži tudi s politično kritiko tiste, ki želijo, četudi na pošten, vendar ontološki način, grebsti po starih brazgotinah, zaradi nevarnosti novih razhajanj in preštevanj...«

Vendar: prepoved knjige ni politična kritika ... In vse to po štiridesetih letih?

KONEC

RAZSTAVE

MILKU BAMBIČU OB OSEMDESETLETNICI

26. aprila letos bo tržaški slikar, ilustrator, likovni kritik, publicist, izumitelj, skratka vsestranski Milko Bambič praznoval svoj osemdeseti rojstni dan.

Ob okroglem jubileju je v teh dneh doživel kar dve otvoritvi razstav svojih del. Toda zgrešeno bi bilo misliti, da gre v tem primeru za kako dolžnostno proslavljanje in nič drugega. Poudariti gre predvsem, da je Bambič v središču pozornosti zaradi živega zanimanja likovnih zgodovinarjev, ki so ob obravnavanju dvajsetih let v naši umetnosti morali ugotoviti in priznati njegov pomen in prispevek k razvoju zgodovinske avantgarde. Zato se o Bambiču ne govori le v prijateljsko naravnem Trstu, ampak tudi v Ljubljani v ožjem krogu strokovnjakov, a tudi v Gorici ob veliki razstavi, posvečeni futurizmu.

Prva otvoritev je bila v Kulturnem domu v Trstu v soboto, 9. februarja, v tesni povezavi s Prešernovim praznikom. Društvo zamejskih likovnikov mu je priredilo razstavo, ki hoče biti prerez skozi življenjsko delo. Zato so tu razstavljena dela različnih obdobij in področij. Veliko je Bambičevih del, prav gotovo pa bi jih lahko bilo še več. Ta zapis ne mara biti kronika vidnega, ampak osebni odziv ob sprehodu po Bambičevem svetu.

Prvi vtis: Bambiča slikarja zanima marsikaj. Zato so pred nami slike z najrazličnejšimi motivi: portreti, ki so izdelani s čutno za psihološko poglobljanje; tihožitja, ženski akti, krajine, marine, a tudi aktualistično, rekli bi angažirano slikanje. Ko slika ljudi, mu najbolj uspe ustaviti na platnu živo dinamičnost gibov. Sključeni delavec, ki jé, je kot bliskovito ujet trenutek, podarjen v razmislek. In tisto nebo, ki ga je stisnil v desni kot nad turobno zelenosivo pokrajino, ali ni takó na meji med zatišjem in izbruhom nevihte?

In najnovejši dve sliki z naslovom **Tisti dan nato**, kaj nimate vtisa, da se goli telesi krčevito upirata napadalnosti rdečih plamenov, ki simbolizirajo katastrofo v svetu, kjer je že vse ena sama črnost? Mogoče bi se Bambič nasmehnil, češ, taka efektna povednost takoj vzbudi pozornost. Ne vem, efek-

tov smo gotovo že tako vajeni, da sami na sebi nimajo moči izzivanja. V uspelem umetniškem delu je vedno kanček na dnu nepojasnjene. Je uspelo zaradi barvnih kontrastov? Zaradi danes občutene teme? Zaradi ekspresivne dinamike?

Omenili smo že na začetku Bambičovo sposobnost, da iz portreta naredi nekaj več kot le-to. Posebno prihaja do izraza ta njegov dar v sliki s podnapisom **Hvala, Basaglia**. Ženski obraz s slapom las, smehljajoč se (nekoliko bebast ali ironičen izraz?), tisti presunljivi človek-norec, ki tudi v zrelih letih ohranja nekaj otroškega — ali je mogoče mimo njega brez močnih občutkov?

Če pogledamo nato drugo razstavo, ki je na ogled v galeriji Tržaške knjigarne, srečamo tistega Bambiča, o katerem teče beseda v krogih strokovnjakov. Gre namreč za izbor iz Bambičevih del, ki segajo v dvajseta in trideseta leta in označujejo njegovo sooblikovanje avantgarde. Tu je vse izčiščeno, nič ni odveč, že na meji stilizacije.

Toda trditi, da je na teh dveh razstavah le to, bi bilo omejevalno. Sprehod po razstavnih prostorih je tudi pot nazaj v naš zgodovinski spomin. Tu so

odmevi preteklih dni, takratnih okusov, polemik, izbor. Živo pričevanje o osebnosti, ki je bila povsod zraven tam, kjer se je dogajalo kaj novega. Zanimivo pa je predvsem za mlajše, ki niti ne slutijo, kako težko se je uveljavljati tisti, ki je hotel ustvariti kaj novega v ostru kontrapoziciji z že ustaljenim. Bambič je v ta namen razstavil na istem panoju svoj prvi izdelek, ki ga niso sprejeli, in končno delo, ki je bilo »sprejemljivejše«, a v bistvu nič manj izzivalno.

Mogoče smo se zaustavili preveč ob sporočilu razstavljenega, veliko pomembnega pa je ravno v tehnični izpeljavi slikarjevih zamisli. To bo cenil predvsem tisti, ki se poklicno ukvarja z ilustracijami, manj ali nič pa, kdor je že zrasel z barvnimi litografijami in so mu skoraj samoumevne.

O tem in o še marsičem drugem je spregovoril Bambič sam na otvoritvi, sproščen in dovtipen, kakršen zna biti človek, ki je živel v skladu s svojimi načeli ustvarjalnosti, človek, ki mu je delo možnost uresničevanja, človek, ki mu je delo vir srečnosti.

Da je taka naravnost končno zmagovita, dokazujeta obe razstavi in pa obljuba za ponovno srečanje v Gorici.

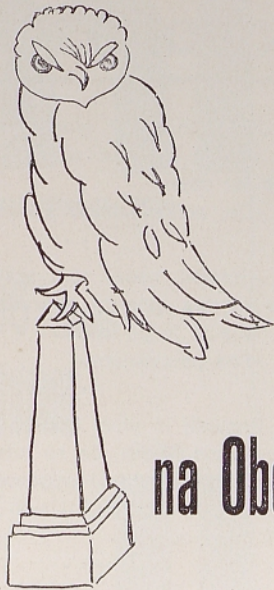
MAGDA JEVIKAR

Razpis likovnega natečaja

Sklad »Mitja Čuk« razpisuje likovni natečaj za osnutek svojega znaka, in sicer pod naslednjimi pogoji:

1. Tema: »Pomagajmo otrokom!«
2. Natečaja se lahko udeležijo otroci do 15. leta starosti.
3. Izdelki so lahko v poljubni tehniki, vendar je obvezen format A4.
4. Osnutki naj bodo opremljeni na narobni strani z imenom, priimkom in naslovom.
5. Osnutke pošljite na naslov: Sklad »Mitja Čuk«, Narodna ul. 79 34016 Opčine, do 31. marca 1985.

6. Izdelke bo ocenila šestčlanska komisija likovnikov.
7. Prvonaagrajeni osnutek postane znak sklada.
8. Podeljene bodo tri nagrade: Prva nagrada: mini magnetofon. Druga nagrada: knjižni bon za 50.000 lir. Tretja nagrada: knjižni bon za 20.000 lir.
9. Mnenje komisije je dokončno in je vsaka pravna pot izključena.
10. Vsi izdelki bodo razstavljeni: čas in kraj razstave ter razglasitev in podelitev nagrad bodo objavljeni v sredstvih javnega obveščanja.

v
Čuk

na Obelisku

Agencija za pomirjenje živcev

S hudičem ne bom zajemal iz iste sklede,
tudi če mi dajo še tako dolgo žlico.

De Ladourie

S TELEPRINTERJA

Maribor, januar (ČUK PRESS): Glede na zaostrovanje političnih razmer in ideološkega ozračja v Latinski Ameriki je vodstvo gibanja tako imenovane teologije osvoboditve sklenilo prenesti center tega gibanja v Maribor.

*
**

Koper, januar (ČUK-PRESS): Komaj je izšla pri založbi Lipa knjiga ALI SO BILI ETRUŠČANI SLOVANI je slovenski jezikoslovec izročil isti založbi rokopis s še revolucionarnejšo teorijo o POLINEZIJSKEM IZVORU SLOVENCEV. Avtor je obljubil intervju v prihodnjem ČUKu. Intervju bo ekskluziven.

*
**

Trst, februar (ČUK-PRESS): Vodstvo kopske radijske postaje se je pismeno obrnilo na tukajšnjo radijsko postajo, da bi dobilo avtorizacijo za ponovitev postnih govorov, ki so jih za postajo TRST A pripravili nekateri duhovniki kopske škofije.

Trst, januar (ČUK-PRESS): V Trstu je bila ustanovljena nagrada »SLOVENSKO RAKOMŽVIŽGANJE«, ki naj se vsako leto podeli osebi ali ustanovi, ki je posebno prispevala k cilju, vsebovanem v naslovu. Ker so v prejšnjem letu kar tri slovenske občine (Doberdob, Sovodnje in Števerjan) izkazale več mrtvih kot novorojenih, je bila nagrada podeljena PRIMORSKEMU DNEVNIKU, ki se je pred časom tako vneto zavzemal za splav. K nagradi in uspehu čestitamo. Še takih rakcev!

*
**

Ljubljana, februar (ČUK-PRESS): Sekretar Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije Fran Šetinc, ki je nedavno tituliral s šarlatanom in ignorantom Borisa Pahorja zaradi njegovega govora v Cankarjevem domu v Ljubljani, je sprejel njegov izziv, da se v posebni oddaji ljubljanske TV pomerita vsak s svojimi argumenti.

*
**

Opčine, februarja (ČUK-PRESS): V Prosvetnem domu na Opčinah pri Trstu bo aprila na vabilo pokrajinskega komiteja KPI predaval član Centralnega komiteja BKP (Komunistične partije Bolgarije) in izvedenec za takeča vprašanja Donče Lagarašev o temi: KAKO SE V BOLGARIJI TURŠKA NARODNA MANJŠINA ASIMILIRA SAMA oziroma O DIALEKTIČNI SAMOASIMILACIJI.

IZLOŽBA OSLARIJ

pisma pisma

ITALIJANSKI ALI SLOVENSKI SOCIALISTI?

V poročilih radia Trst A slišim zvezo kot »slovenski komunistični svetovalec Spetič« ali »slovenski socialistični svetovalec Jagodic«. Sprašujem se, zakaj je treba tako poudarjati slovenstvo teh dveh? To mi ni jasno. Saj vsi vemo, da

sta onemljena gospoda Slovenca. Mor-da pa sestavljalca poročil čuti, da je tu nekaj narobe, da mora poudariti slovenstvo obeh članov dveh italijanskih strank. Čuti, da je to potrebno, medtem ko za člane Slovenske skupnosti ni. Vsak ve, da je pripadnik stranke SSK Slovenec. Za člane drugih strank pa je treba slovenstvo posebej poudariti. Toda zdi se mi, da reči slovenski komunist ali socialist le ni točno. Slovenski komunisti in socialisti so člani KPS

(Komunistične partije Slovenije) in SZ DL (Socialistične zveze delovnega ljudstva). Pri nas pa navadno govorimo o Slovencih, ki so člani Italijanske socialistične stranke ali Komunistične partije Italije. So torej italijanski socialisti ali komunisti slovenskega porekla. Italijanska komunistična partija bo pa ostala Italijanska komunistična partija, kot je pred nekaj dnevi ugotovil Bojan Štih na predavanju v Slovenskem klubu v Trstu. P. R.

Listnica uprave

PODPORNO NAROČNINO so nakazali:

Majda Cibic Cergol, Trst, 30.000 Lir
Nada Pertot, Trst, 25.000
Julka Strancar, Trst, 30.000
Jože Fajdiga, Gorica, 30.000
Evelina Pahor, Barkovlje, 20.000
Remo Devetak, Vrh, 20.000
Danijela Žerjal, Opčine, 20.000
Milan Martinčič, Kanada, 51 dol.
Marta Zupan, Opčine, 20.000 Lir
Zoran Tavčar, Devin, 20.000
Luciano Pavio, Gorica, 20.000
Adrijana Crapesi, Trst, 25.000
Nataša Sosič, Opčine, 20.000
Irena Srebotnjak, Trst, 30.000
Jelka Cvelbar, Opčine, 20.000
Milena Andree, Trst, 30.000
Irena Vrtovec, Gorica, 20.000
Stanislav Soban, Trst, 25.000
Anica Zahar, Zabrežec, 30.000
Dalka Smotlak, Mačkolje, 25.000
Karlo Čok, Trst, 25.000
Igor Franko, Gorica, 25.000
Lojze Debelis, Trst, 20.000
J.R., Trst, 100.000
Marta Puhalj, Trst, 30.000
Branko Slavec, Mačkolje, 20.000
družina Bak, Trst, 20.000
Ivan Kretič, Devin, 50.000
Marko Deklič, Mačkolje, 20.000
Mirka Košuta Cvijović, Sv. Križ, 25.000
Angela Živic Krebelj, Mavhinje, 20.000
Marija Goljevšček Marušič, Sovodnje, 20.000
Mariza Perat, Gorica, 20.000
Ivo Kralj, Slivno, 20.000
Andrea Macuzzi, Gorica, 25.000
Marko Udovič, Trst, 35.000
Angela Purger Bandi, Prebeneg, 20.000
Draga Pahor, Trst, 20.000
Vilma Kobal, Trst, 20.000
Marija Prukar, Trst, 20.000
Ksenija Levak, Trst, 50.000
Marcel Petkovšek, Trst, 20.000
Milan Sosič, Opčine, 20.000
Kristina Eržen, Gorica, 20.000
družina Drole, Gorica, 20.000
Ciril Terpin, Števerjan, 20.000
Marija Zvokelj, Gorica, 20.000
Maksimilijan Jezernik, Rim, 100.000
Ignacij Marc, Sesljan, 20.000

Za TISKOVNI SKLAD so darovali:

Grazia Gerdol iz Trsta 15.000 Lir, Zinka Cerkvenik iz Trsta 20.000, Vida Legiša iz Devina 21.000, Franc Kakeš iz Nabrežine 20.000, Dušan Hmeljak iz Trsta 20.000, Jože Jamnik iz Boršta 50 tisoč, Karel Vojska iz Švice 18.000, družina Polojac iz Trsta 10.000, Anica Želaznikar iz Gorice 15.000 Lir, Ivan Breclj 5.000 Lir, Angel Kosmač 5.500; po 3.000 Lir pa še: Marijina družba, Jakob Kandut, Romilda Smotlak, Angela Smotlak, Otilija Štrajn, Marija Wudenig, družina Zlobec, Marija Zgavec, Livija Furlan Cotič, Olga Terčon, Venceslav Legiša, Darío Zlobec, Franc Mozetič.

DAROVİ V SPOMIN

V spomin na svoje drage je darovala Justina Slavec iz Boršta 13.000 Lir za Mladiko.

zasmehindobrovoljozasme

Profesor medicine študentu pri izpitu: »Kakšno dozo bi predpisali strupu XY?«

»Kavino žličko,« odgovori študent.

Profesor nič ne reče, toda študent razume, da ga je polomil in hoče popraviti: »Gospod profesor, zmeden sem. Rad bi drugače odgovoril, če dovolite?«

Ta pa pogleda na uro in reče: »Prepozno, vaš bolnik je že mrtev.«

* * *

Gospa novi služkinji:

»Kako pa to, da je tale stol poln prahu?«

»Seveda, saj že ves teden ni nihče sedel nanj.«

V spomin na drago mamo je daroval Emil Devetak iz Gorice 38.000 Lir.

Ob deveti obletnici smrti Jožeta Peterlina daruje sin Ivan 30.000 Lir.

V spomin na pokojnega prof. Jožeta Peterlina daruje F.V. 10.000 Lir.

Vsem, ki ste z darom izrazili svojo naklonjenost naši reviji, se prisrčno zahvaljujemo.

DRUGI DAROVİ

Ob razstavi svetoivanskih noš daruje skupina Svetoivančanov 100.000 Lir za D.S.I.

* * *

Še enkrat opozarjamo, da je naša nova številka poštnega tekočega računa:

1 4 4 7 0 3 4 8

vedno na naslov MLADIKA, Donizettijeva 3, Trst. Naročnike v tujini prosimo, da jo navedejo na svojih mednarodnih poštinih nakazilih.

Kritik in slikar gledata razstavo.

»Če je pa tole sončni zahod, sem pa jaz osel!«

»Da, sončni zahod je.«

* * *

»Pomisli, našel sem srajco, ki sem jo že dva meseca pogrešal.«

»Kje si jo pa imel?«

»Pod puloverjem.«

* * *

Francelj je pisal Micki:

»Draga Micka, če se misliš poročiti z menoj, mi takoj odgovori v pismu. Če tega ne misliš, ti tudi tega pisma ni treba odpreti.«

* * *

Gorenjec pride k vedeževalki.

»Naj vam pogledam v bodočnost?«

»Raje bi videl, če pogledate v preteklost. Včeraj sem nekje pozabil dežnik, pa se ne spomnim kje.«

* * *

Prijatelja med seboj.

»Razbijam si glavo, ker ne vem, kaj naj kupim ženi za rojstni dan.«

»Vprašaj jo!«

»Toliko denarja pa nimam.«

* * *

ANTENA

»KOROŠKA POJE«

V Domu glasbe v Celovcu je bil 3. marca tradicionalni koncert Koroška poje, na katerem je nastopilo pet zborov. Koncert so letos posvetili 1100-letnici Metodove smrti in se ga je udeležil tudi ljubljanski nadškof metropolit Alojzij Šuštar, ki je na prireditvi imel slavnostni nagovor.

Od obrtniških izkušenj
v trgovinsko dejavnost

Korsič

Anton Korsič

- Serijsko pohištvo
- Pohištvo po meri
- Preureditve

Prodajalna:

TRST, Ulica S. Cilino 38 - Telefon 54390

Dom in delavnica:

Ulica Damiano Chiesa, 91 - Telefon 571326

POSEBNI POPUSTI! OBIŠČITE NAS!